

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 72 | 2018 | št. 1-2 (157) | str. 1-278

Leilani Štajer, *Zakladna najdba kot primarni zgodovinski vir. Vprašanje odkritja, datiranja ter izpovedne vrednosti emonske in čenturske zakladne najdbe* • Izidor Janžekovič, *Mnogo hrupa za mnogo (3. del): Od antične Petovione do srednjeveškega Pruja* • Gašper Oitzl, *Gospodarstvo v prostoru Julijskih Alp v srednjem veku* • Robert Kurelić, *Grb Ulrika II. Celjskog u Grbovniku Henrika van Heessela – jedinstven prikaz potpunoga grba u historiografiji grofova Celjskih* • Metod Suligoj in Petra Kavrečič, *Začetki organiziranega razvoja zdravstvenega turizma v Pokneženi grofiji Goriško-Gradiški* • Damir Globočnik, *Julij Fränzl vitez Vesteneck* • Mateja Ratej, *Dolga pot z vešal na svobodo – mariborski proces leta 1935* • Lukáš Novotný, *Konrad Henlein's Visits to London. The Contribution on the Internationalisation of the Sudeten German Issue in the Second Half of the 1930s* • Anđelko Vlašić, *Changes in the attitude of the Yugoslav press towards the Trieste Crisis, 1945–1975*

Zgodovinski časopis

HISTORICAL REVIEW

ZČ | Ljubljana | 72 | 2018 | št. 1-2 (157) | str. 1–278

Izdaja
ZVEZA ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE
Ljubljana

GLASILO ZVEZE ZGODOVINSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Mednarodni uredniški odbor: dr. Tina Bahovec (SI), dr. Bojan Balkovec (SI) (tehnični urednik), dr. Rajko Bratož (SI), dr. Ernst Bruckmüller (AT), dr. Liliana Ferrari (IT), dr. Ivo Goldstein (HR), dr. Žarko Lazarević (SI), dr. Dušan Mlacović (SI) (namestnik odgovornega urednika), dr. Božo Repe (SI), dr. Franc Rozman (SI), Janez Stergar (SI), dr. Imre Szilágyi (H), dr. Peter Štih (SI) (odgovorni urednik), dr. Marta Verginella (SI), dr. Peter Vodopivec (SI), dr. Marija Wakounig (AT)

Za vsebino prispevkov so odgovorni avtorji, prav tako morajo poskrbeti za avtorske pravice za objavljeno slikovno in drugo gradivo, v kolikor je to potrebno. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira.

Redakcija tega zvezka je bila zaključena 20. aprila 2018.

Prevodi: Saša Mlacović (angleščina)

Oblikovanje in oprema: Vesna Vidmar

Sedež uredništva in uprave: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija, tel.: (01) 241-1200, e-pošta: info@zgodovinskicasopis.si; <http://www.zgodovinskicasopis.si>

Letna naročnina: za leto/letnik 2018: za nečlane in zavode 32 €, za društvene člane 24 €, za društvene člane – upokojence 18 €, za društvene člane – študente 12 €. Cena tega zvezka v prosti prodaji je 16 € (z vključenim DDV).

Naročnina za tujino znaša za ustanove 45 €, za posameznike 35 € in za študente 25 €.

Plačuje se na transakcijski račun: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenija
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2, 1520 Ljubljana LJBAS12X

Sofinancirajo: Publikacija izhaja s finančno pomočjo Javne agencije za raziskovalno dejavnost RS

Prelom in tisk: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, maj 2018

Naklada: 780 izvodov

Zgodovinski časopis je evidentiran v naslednjih mednarodnih podatkovnih bazah: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskicasopis.si>
info@zgodovinskicasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

BULLETIN OF THE HISTORICAL ASSOCIATION OF SLOVENIA (HAS)

International Editorial Board: Tina Bahovec, PhD, (SI), Bojan Balkovec, PhD, (SI) (Technical Editor), Rajko Bratož, PhD, (SI), Ernst Bruckmüller, PhD, (AT), Liliana Ferrari, PhD, (IT), Ivo Goldstein, PhD, (HR), Žarko Lazarević, PhD, (SI), Dušan Mlacović, PhD, (SI) (Deputy Editor-in-Charge), Božo Repe, PhD, (SI), Franc Rozman, PhD, (SI), Janez Stergar (SI), Imre Szilágyi, PhD, (H), Peter Štih, PhD, (SI) (Editor-in-Chief), Marta Verginella, PhD, (SI), Peter Vodopivec, PhD, (SI), Marija Wakounig, PhD, (AT)

The authors are responsible for the contents of their articles, they must also secure copyrights for the published photographs and figures when necessary. Reprints of articles, photographs, and graphic material are only allowed with explicit permission of the editorial office and must be cited as sources.

The editing of this issue was completed on April 20, 2018.

Translated by: Saša Mlacović (English)

Design: Vesna Vidmar

Headquarters and Mailing Address: Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia, phone: +386 1 241-1200, e-mail: info@zgodovinskiasopis.si; <http://www.zgodovinskiasopis.si>

Annual Subscription Fee (for 2018): non-members and institutions 32 €, HAS members 24 €, retired HAS members 18 €, student HAS members 12 €.

Price: 16 € (VAT included).

Subscription Fee: foreign institutions 45 €, individual subscription 35 €, student subscription 25 €
Transaction Account Number: SI 56020 1 000 12083935
Zveza Zgodovinskih društev Slovenije, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana,
Nova Ljubljanska banka, d.d., Trg Republike 2,
1520 Ljubljana LJBAS12X

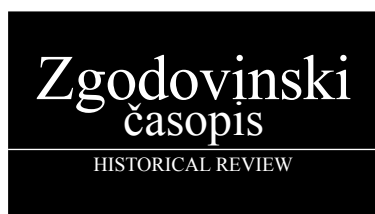
Co-Financed by: Slovenian Research Agency

Printed by: ABO grafika d.o.o., Ljubljana, May 2018

Print Run: 780 copies

Historical Review is included in the following international databases: Scopus, European Reference Index for the Humanities (ERIH), Historical Abstracts, International Bibliography of the Social Sciences, ABC CLIO, America: History and Life, Bibliography of the History of Art, Ulrich's Periodicals Directory, Russian Academy of Sciences Bibliographies.

<http://www.zgodovinskiasopis.si>
info@zgodovinskiasopis.si

ISSN 0350-5774	
UDK	949.712(05)
UDC	

KAZALO – CONTENTS

Razprave – Studies

- Leilani **Štajer**, Zakladna najdba kot primarni zgodovinski vir.
Vprašanje odkritja, datiranja ter izpovedne vrednosti emonske
in čenturske zakladne najdbe8–21
Hoard Find as a Primary Historical Source. The Question of Discovery,
Dating, and Expressiveness of the Emona and Čentur Hoards
- Izidor **Janžekovič**, Mnogo hrupa za mnogo (3. del):
Od antične Petovione do srednjeveškega Ptuja.....22–61
Much Ado About Much (3rd part): From Ancient
Poetovio to Medieval Ptuj
- Gašper **Oitzl**, Gospodarstvo v prostoru Julijskih Alp v srednjem veku62–103
Medieval Economy in the Area of the Julian Alps
- Robert **Kurelić**, Grb Ulrika II. Celjskog u Grbovniku Henrika
van Heessela – jedinstven prikaz potpunoga grba
u historiografiji grofova Celjskih104–124
Ulrich II of Celje's Coat-of-Arms in Hendrik van Heessel's
Armorial – a Unique Depiction of a Complete Coat-of-Arms
in the Historiography of the Counts of Celje
- Metod **Šuligoj** in Petra **Kavrečič**, Začetki organiziranega razvoja
zdravstvenega turizma v Pokneženi grofiji Goriško-Gradiški126–144
The Beginnings of Organized Development of Health Tourism
in the Princely County of Gorizia and Gradisca
- Damir **Globočnik**, Julij Fränzl vitez Vesteneck.....146–193
Julius Fränzl Ritter von Vesteneck
- Mateja **Ratej**, Dolga pot z vešal na svobodo –
mariborski proces leta 1935194–212
A Long Journey from the Noose to Freedom –
the Maribor Trial in 1935
- Lukáš **Novotný**, Konrad Henlein's Visits to London. The Contribution
on the Internationalisation of the Sudeten German Issue
in the Second Half of the 1930s214–230
Obiski Londona Konrada Henleina. O internacionalizaciji vprašanja
sudetskih Nemcev v drugi polovici tridesetih let dvajsetega stoletja.

Andelko Vlašić , Changes in the attitude of the Yugoslav press towards the Trieste Crisis, 1945–1975	232–255
Spremembe stališč jugoslovanskega tiska do tržaške krize v letih 1945–1975	

V spomin – In memoriam

Helmut Rumpler (12. 9. 1935–10. 2. 2018) (Andrej Rahten).....	258–260
---	---------

Ocene – Reviews

1363–2013 : 650 Jahre Tirol mit Österreich. Herausgegeben von Christoph Haidacher und Mark Mersiowsky. Innsbruck: Universitätsverlag Wagner 2015, 335 str. (Peter Štih)	262–263
Stjepan Ćosić, Ideologija rodoslovlja. Korenić-Neorićev grbovnik iz 1595 (Ignacij Voje).....	264–266
Janez Cvirn, Das »Festungsdreieck«. Zur politischen Orientierung der Deutschen in der Untersteiermark (1861–1914) (Jernej Kosi)	267–269
Robert Devetak, Društveno življenje na Kanalskem v času Avstro-Ogrske (Daša Ličen).....	270–271
Monika Kokalj Kočever, Mobiliziranci v nemško vojsko z Gorenjske v letih 1943-1945 (Klemen Kocjančič).....	272–273

Razprave

Leilani Štajer

Zakladna najdba kot primarni zgodovinski vir. Vprašanje odkritja, datiranja ter izpovedne vrednosti emonske in čenturske zakladne najdbe

ŠTAJER Leilani, dipl. zgodovinarica in anglistka (UN), absolventka magistrskega študija socialne in kulturne zgodovine, SI-6230 Postojna, Volaričeva ul. 42; leilanistajer@gmail.com

Zakladna najdba kot primarni zgodovinski vir. Vprašanje odkritja, datiranja ter izpovedne vrednosti emonske in čenturske zakladne najdbe

Zgodovinski časopis, Ljubljana 72/2018 (157), št. 1-4, str. 8–21, cit. 40

1.01 izvorni znanstveni članek: jezik Sn. (En., Sn., En.)

Prispevek obravnava pomen antičnih zakladnih najdb kot primarnih zgodovinskih virov. Pri tem se posveča vprašanju zanesljivosti analize oziroma interpretacije antičnih zakladnih novčanih najdb, obenem pa opozarja na možne pasti pri ne dovolj kritični interpretaciji. Cilj prispevka je, na primeru dveh najpomembnejših antičnih zakladnih najdb na Slovenskem, predstaviti, s kakšnimi problemi so se spoprijemali strokovnjaki pri odkritju emonske in čenturske zakladne najdbe, kakšna je zanesljivost datiranja teh dveh najdb ter kaj lahko sklepamo o vzroku zakopa najdb oziroma o njunem zgodovinskem ozadju.

Ključne besede: numizmatika, pomožne zgodovinske vede, emonska zakladna najdba, čenturska zakladna najdba, zgodovinski viri

ŠTAJER Leilani, BA in History and English Language, SI-6230 Postojna, Volaričeva ul. 42; leilanistajer@gmail.com

Hoard Find as a Primary Historical Source. The Question of Discovery, Dating, and Expressiveness of the Emona and Čentur Hoards

Zgodovinski časopis (Historical Review), Ljubljana 72/2018 (157), No. 1-2, pp. 8–21, 40 notes

Language Sn. (En., Sn., En.)

The discussion highlights the significance of hoard findings as a primary historical source. It researches the reliability level of such analysis and the interpretation of antique hoard findings. On the other hand, it also researches the possible traps that lead to an insufficiently critical interpretation. The aim of this paper is to present the most important Roman hoards in Slovenia - the Emona and the Čentur hoards: What problems researchers had to face when the hoards were found, what is the chronological reliability of the hoards, and what we can deduct about the reason for their burial and about the historical circumstances.

Key words: numismatics, auxiliary historical sciences, Emona hoard, Čentur hoard, historical sources

- Matijašić, Robert, Il ripostiglio di monete romane di Centora (Čentur) custodito presso il Museo archeologico dell'Istria di Pola. V: *Atti del Centro di ricerche storiche Rovigno* 12, 1981–1982, str. 33–56.
- Majdič, Viktor, Pomenski izvor slovenskih krajevnih imen. V: *Geografski vestnik* 66, 1994, Ljubljana 1995.
- Miškec, Alenka, *Die Fundmünzen der römischen Zeit in Kroatien*, Abteilung XVIII. *Istrien*, Mainz 2002.
- Miškec Alenka, The Double Solidus of Magnentius. V: Nicholas Holmes (ur.), *Proceedings of the XIVth International Numismatic Congress*, Glasgow 2011, str. 822–827.
- Picozzi, V., Un ripostiglio di folles di Massenzio, *Numismatica* 5, 1964, str. 181–198.
- Plesničar Gec, Ljudmila, *Emonski forum*, Koper 2006.
- Picozzi, V., Una campagna di Licinio contro Massenzio non attestata nelle fonti letterarie, *Quaderni Ticinesi di Numismatica e Antichità classiche* 5, 1976, str. 267–275.
- Šašel, Jaroslav, Čentur. V: *Arheološka najdišča Slovenije*, Ljubljana 1975, str. 144–145.
- Šemrov, Andrej, *Die Fundmünzen der römischen Zeit in Slowenien* IV, Berlin 1998.
- Šemrov, Andrej, *Die Fundmünzen der römischen Zeit in Slowenien* V, Berlin 2004.
- Šemrov, Andrej, *Die Fundmünzen der römischen Zeit in Slowenien* VI, Wetteren 2010.

Elektronski viri

- Deppert-Lippitz, Barbara. *A Late Antique Crossbow Fibula in The Metropolitan Museum of Art*, V: *Metropolitan Museum Journal*, str. 39–70. Dostopno na: <https://www.metmuseum.org/pubs/journals/1/pdf/1513025.pdf.bannered.pdf> (12. 5. 2018)
- Čentur–mestna občina Koper. Dostopno na: <http://www.koper.si/index.php?page=static&item=2001506> (27. 11. 2016)
- Numizmatični kabinet Narodnega muzeja Slovenije. Dostopno na: http://www.nms.si/index.php?Itemid=46&catid=27%3Aoddjelki&id=537%3AAnumizmatini-kabinet&lang=sl&option=com_content&view=article (23. 10. 2016)
- Kos, Peter, *Managing the Numismatic Heritage in Slovenia*. Dostopno na: nms-si.academia.edu/PeterKos (8. 11. 2017)

SUMMARY

Hoard Find as a Primary Historical Source. The Question of Discovery, Dating, and Expressiveness of the Emona and Čentur Hoards

Leilani Štajer

The Emona and the Čentur hoards are Slovenia's only internationally relevant coin hoards. Claiming that their value is exceptional is thus not an overstatement. Upon their respective discoveries, archaeologists and numismatists were faced with their incompleteness, which proved to be a great problem, since the hoards had been found in exceedingly unfavourable circum-

stances. Nevertheless, when researching the hoards as primary historical sources, they reveal an abundance of invaluable data pertaining to their dating, the reasons behind their burial, and the events unfolding in the Roman Empire at the time.

The Emona hoard, consisting of late Roman multiple gold coins, was unearthed in Ljubljana in 1956, when foundations for a residential building were being dug out in the location of Emona's political, commercial, social, and religious centre. A construction worker found a larger gold coin, and the news thereof spread quickly throughout the construction site, which set off a fervent and successful search. A detective arrived at the construction site in the following days. Finders were interrogated; however, they were reluctant to hand over any additional specimens, since the reward was deemed not to be stimulative enough. Interventions by the Ministry of the Interior, which had been asked for assistance, proved to be indecisive and fruitless; in the meantime, the content of this unique find reached the point of no return. The incomplete hoard thus consisted of a mere seven salvaged specimens, i.e. one third of the find at the most, which are deposited in the Numismatic Cabinet. The foreman present at the construction site estimated that the original hoard had consisted of 22 gold coins. Although incomplete, the Emona hoard is impressive and represents, stylistically and numismatically speaking, a prime historical document already at first sight. It is difficult to decide whether this is an isolated instance of burial stemming from an immediate threat, or whether this was the final act of accumulation, which was followed by a disaster. The question of the hoard's former owner must remain unanswered as well. Since it was found in the very centre of Emona, in the north-western area of the forum, the owner must have been a high-ranking civil official, who paid his affiliation to Magnentius' side with his life when Constantius II's army conquered the city.

The Čentur hoard of copper coins from the period of Emperor Maxentius and the tetrarchy was discovered by a local from Mali Čentur while ploughing a field in 1944. He reburied the find only to scoop it out after the end of the war. He notified the municipality of Koper about a part of the find; however, having received a meagre reward, he sold a small portion of the remaining coins in Trieste, while the majority of the find was melted down into blue vitriol for spraying grapevine. Later on, in 1962, a group of illegal diggers from abroad used detectors and discovered a larger amount of coins in three parts in that same location, each part consisting of 2,000 pieces. The incident was reported to the authorities in Koper; however, only a part of the hoard, i.e. a total of 2,042 coins, could be seized. The coins were handed over for safekeeping and handling to the National Museum of Slovenia in Ljubljana. The remaining two parts found their way to Trieste, where they were dispersed in the numismatic market. Despite the swift intervention on the part of the National Museum, the salvaged third of the hoard, consisting of a total exceeding 7,000 coins, was not preserved in its original structure. The most attractive specimens intended for sale had been sorted out immediately after their discovery. The finds of 1944 and 1962 are assumed to be the same hoard buried in two separate locations. The original hoard is thus believed to have consisted of approximately 18,000 coins. The hoard's volume and uniform structure speak in favour of the assumption that the Čentur hoard is a part of a military fund intended for wages of soldiers stationed at the fortress.

Both hoard finds presented in the paper at hand were unearthed in the 20th century, during or after World War II. Since most often hoard finds are accidental, the first person to come in contact with them is usually not trained to handle archaeological artefacts properly. The finders and the discovery itself thus represented the biggest hoard-related problem. The Emona and the Čentur hoards are in terms of chronology and expressiveness unique; they date back to the fourth century and refer to the tumultuous period of usurpers. Even though parts of them are missing, the hoards stand as a clear testimony to the period of their burial and its historical background, and, consequently, lead to well grounded assumptions about the turbulent events unfolding in the Roman Empire on present-day Slovene soil, and thus allow for valid assumptions about the reason for their burial.

Izidor Janžekovič

Mnogo hrupa za mnogo (3. del): Od antične Petovione do srednjeveškega Ptuja*

JANŽEKOVIČ Izidor, mag. zgod. in mag. arh., študent zgodnjenovoveške zgodovine na Univerzi v Oxfordu, Sovretova pot 54, SI-2250 Ptuj, izidor.janzekovic@gmail.com

Mnogo hrupa za mnogo (3. del): Od antične Petovione do srednjeveškega Ptuja

Zgodovinski časopis, Ljubljana 72/2018 (157), št. 1-2, str. 22–61, cit. 129

1.01 izvorni znanstveni članek: jezik Sn. (En., Sn., En.)

Tretji del trilogije Mnogo hrupa se odmika od samega problema staroslovanskega svetišča in se dotakne širšega konteksta Ptuja v času od pozne antike do visokega srednjega veka. Rdeča nit članka je kontinuiteta, specifično pa se posveti trem perečim problemom. Prvi je kontinuiteta med ljudstvi in kulturami na prehodu iz romanizirane antike v slovanski srednji vek. Drugi je kontinuiteta vere oziroma »trk« stare »poganske« vere z »novo« krščansko vero v zgodnjem srednjem veku. Tretji je družbenopolitična kontinuiteta oziroma uveljavitev fevdalnega reda pred madžarskimi vpadi in po njih. Pri raziskavi primerja različne vire, od arheoloških in zgodovinskih do filoloških in geografskih, pri čemer ponudi pri nekaterih virih novo branje in interpretacijo.

Ključne besede: kontinuiteta, prelom, srednji vek, pozna antika, Slovani, Ptuj, ptujski grad, krščanstvo, poganstvo.

JANŽEKOVIČ Izidor, MPhil in Archeology and MPhil in History, MSt in British and European History, University of Oxford, Sovretova pot 54, SI-2250 Ptuj, izidor.janzekovic@gmail.com

Much Ado About Much (3rd part): From Ancient Poetovio to Medieval Ptuj

Zgodovinski časopis (Historical Review), Ljubljana 72/2018 (157), No. 1-2, pp. 22–61, 129 notes: Language Sn. (En., Sn., En.)

The third and final part of the Much Ado trilogy somewhat moves away from the problem of the Slavic sanctuary and covers the wider context of Ptuj from Late Antiquity to High Middle Ages. The main thread of the article is continuity while, specifically, it tackles three burning issues. The first issue is the continuity between peoples and cultures on the transition from the Romanised Antiquity to the Slav Middle Ages. The second issue is the clash between old “pagan” religion with the “new” Christian religion in the Early Middle Ages. The third issue is the establishment of the feudal order before and after the Hungarian incursions. The author compares different archaeological, historical, philological and geographical sources. He offers a fresh perspective on some sources.

Keywords: continuity, break, Middle Ages, Late Antiquity, Slavs, Ptuj, Ptuj Castle, Christianity, Paganism.

* Članek se rahlo naslanja na diplomsko delo Začetki srednjeveškega Ptuja, ki sem ga pod mentorstvom profesorice Katarine Katje Predovnik zagovarjal leta 2012 na Oddelku za arheologijo v Ljubljani. Za pregled osnutka in številne pripombe se zahvaljujem Petru Štihi, Andreju Magdiču in Tini Milavec. Za vse napake in nedoslednosti sem seveda odgovoren sam. Hvala tudi družini za hitro nabiranje in posredovanje literature.

- Wheeler, R.E.M., Mr Myres on Verulamium. *Antiquity* 12(46), str. 210-217.
- Wolff, Hartmut, Die Frage der Besiedlung des heutigen Slowenien in Lichte des Anonymus von Ravenna. V: Bratož (ur.), Rajko, *Slovenija in sosednje dežele med antiko in karolinško dobo: začetki slovenske etnogeneze*. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 2000, str. 97-106.
- Wright, G.R.H., *Ancient Building Technology*. Leiden: Brill, 2005.
- Zeune, Joachim, *Burgen – Symbole der Macht: Ein neues Bild der mittelalterlichen Burg*. Regensburg: F. Pustet, 1996.
- Žižek, Ivan, Muzejsko društvo in arheologija od 1893 do 1945. *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino* 40/3, 2012, str. 148-151.

SUMMARY

The Problem of the ‘Old Slav Sanctuary’ at Ptuj Castle

Izidor Janžekovič

“*To hell with everything,*” noted Josip Korošec (1909–1966), the main excavator, on 25 June 1947, during the great post-war excavations at Ptuj Castle. What or who pushed him over the edge? They have unearthed a structure that Korošec interpreted as a Slavic sanctuary/shrine from the 7th century, presumably just after Slavs settled here. Critiques protested this interpretation; amongst them the director of the Maribor museum, Franjo Baš (1899–1967), who interpreted these remains as a negative of a (medieval) tower. It is undoubtedly one of the key long-lasting problems in Slovenian archaeology.

The discovery of the “Slavic sanctuary” is put into its immediate inter- and post-war history. Adolf Hitler visited Maribor, a city only 25 km to the north of Ptuj, and “ordered” to make this land once again German. He was alluding that this land (Steyer) was previously German and contemporaneous German historians and archaeologists, especially Karl Dinklage, did their best to prove his assertions. Therefore, Slovenian and Yugoslav historians and archaeologists were in front of a clear mission to show that this land was actually Slavic or even Slovene forever. They even sent a despatch to the foreign minister at Paris Peace Conference in September 1946, during the excavations, to give him materials to defend “our land”.

The impetus for excavations themselves actually came from Croatian anthropologist Franjo Ivaniček who had a pretty shady history since he studied under Nazi regime in Berlin. This was one of the first large-scale excavations in post-war Slovenia, and the infrastructure and hierarchy was not at all established. There were many institutional rivalries and jurisdiction conflicts, especially after the first impressive finds came to the fore. The establishment of the Institute of Archaeology and the Department of Archaeology was more or less related to the excavations on Ptuj castle. The central government in Beograd even sent a couple of archaeologist to Ptuj to attend a “course” about the excavations in July 1947.

Korošec’s frustration is understandable if we take into account that he was the only archaeologist at the site; there were over 50 workers at one and less than 10 at another time; workers consisted of students and prisoners of war; his instructions were not followed; he had to host politicians and show them around. On the other hand, the technical crew complained that their opinions were ignored and they had to rush because of the anthropological crew. Archaeologist Josip Klemenc purportedly stated that the technical apparatus is useless. As an impartial observer, Jože Kastelic visited the site on 17 October 1946 and stated, “there is insufficient care for the profiles, very little is drawn and measured, photos are taken rarely.”

The goal of the articles was to discover what exactly this structure was. But first of all, we have to know what they discovered that fateful fall in 1946 and then finally in summer 1947. What follows is a description intended to prevent any confusion. This structure was dug 2 m deep and had the shape of a square with the sides almost 12 m long. In the centre there was a 1.5 m high raised square space with 5.7 m long sides. This surrounding "trench" was therefore roughly 3.1 m wide. At the base there were some stones in "layers", which were destroyed on several spots, except in the corners where they were bigger. The inner "wall" of this structure was covered with "plaster", which was barely noticeable in places, and elsewhere almost 4 cm thick. There were no artefacts found inside this structure. Even this description could be scrutinised as Korošec was once excavating also during the night.

The first contentious point was the comparison of the shrine in Arkona with the structure in Ptuj. The "shrine" at Jaromirsburg on the cape Arkona was described in detail by the Danish historian Saxo Grammaticus in his work *Gesta Danorum* at the turn of the 13th century. This shrine was then presumably found by the famous archaeologist Carl Schuchardt during the early 1920s. It was later revealed that the excavated structure was actually not the described shrine. Cape Arkona lies at the northern point of the island of Rügen. Because of its location at the 50 m high Cretaceous cliff, the erosion in the last millennium took away at least 100 to 200 m of the site. Therefore, the excavated structure would not be in the middle of the settlement as reported by Saxo Grammaticus but on the periphery. Furthermore, they discovered stone foundations, whereas the described shrine was made out of wood.

There is one ancient report arguably closer in time and space, Procopius' report from the middle of the 6th century, where he tells about a Byzantine prisoner of war Hilbudius, who described the religious rites of Slavs but failed to mention any shrine. This *argumentum ex silentio* is to some extent justifiable, as Procopius did gather his reports on the field as he was participating in the war expeditions of the Byzantine generals. But this report does not exclude the possibility of the existence of the shrines among Slavs, as it is very concise and Procopius could have "forgotten" to write many other things as well.

Baš pointed out that archaeologists failed to find any artefacts. This *argumentum ex absentio* is firmer. Korošec responded that the shrines had been respected places and therefore the lack of finds should come as no surprise. In addition, there were no burials above or in the immediate vicinity of the structure. In Arkona, for example, the priest had to watch out that while he swept he wouldn't even take a breath lest he defile the god and the shrine. This is of course hyperbole; however, it illustrates the piety and respect to the shrines.

The surviving layers of stones, which were later taken out, indicate the building architecture, although Korošec interpreted it as "a pavement in many layers". The corners were "built with big cut and uncut stone, which lies on the compressed earth; above them is a layer of plaster; on this layer there are larger blocks placed at some places... bigger stone blocks were mainly used at the outer sides of the shrine, the biggest at the corners". This is actually a word by word definition of a building technique for foundations, fixed together partially with plaster, partially with earth, which is a technique of built, not wooden architecture, and the so-called pavement is actually the lowest part of the walls.

Moreover, the "plaster" on the earthen walls is not plausible. Following the expert opinion of the technical advisor Viktor Šlajmer, even "a natural moisture would make the plaster fall, especially as the earth, after the winter freezing cold temperatures, would not hold well with the spring higher temperatures." This thing actually happened, for example, during excavations in the winter 1946/47, when one side collapsed. Baš interprets this "plaster" as a lime layer and as part of the foundations of a medieval tower that was later "robbed" in the high or late middle ages while building a nearby western tower.

Korošec responded that the structure would be covered and that plaster could be repaired. Even with the wooden superstructure Šlajmer suggests that "a roof protects the trench only from the direct influence of precipitation, it cannot protect it from the source water from the earth and from the influence of the water that pours down into the deep after heavy rain and especially after the melting of the snow... The appearance of such water loosens the earth and causes the

walls to collapse.” The structure would not survive a simple rain and it was actually collapsing all the time during the excavations.

Archaeologists did not find any postholes, which are the usual remains of wooden buildings in contemporaneous Slav settlement contexts, which admittedly have been found, at least in Ptuj, only recently. The architecture of the supposed sanctuary definitely does not resemble contemporaneous living architecture, which used postholes for wooden pillars. The roof would be supported by wooden columns that would stand on stone blocks, although on some key places there is no stone. The architecture is just not viable.

The dimensions of the structure – the outer earthen walls were approximately 2 m deep, the inner ones around 1.5 m – was very common for the foundations of a castle tower in the High Middle Ages (10/11th–13th century). Besides, positioning a tower on the exposed tip of a hill was very common in the Middle Ages (so-called *propugnaculum*). During the demolition they would take practically the whole foundations of the tower, which is not unusual, as robber trenches for building material are very common (in Ptuj).

Supporting Baš's thesis of a medieval tower (the robber trench of the foundations), there are some similar examples, e.g. in Möllersdorf and in Sachsendorf. In Sachsendorf in Lower Austria, they discovered a similar structure, although with considerably smaller dimensions (8.7 x 7.5 m with width of walls 1.5 m and the depth of foundations 0.7 m). In the corners there were bigger stones; the remains of them were found only in the northern part and partially in the eastern part. They suspect that this structure is the remains of a tower, which was built at the end of the 10th century and then rebuilt around the middle of the 11th century complete with the foundations and filling empty trenches with dirt.

In conclusion, the material from the Early Middle Ages should be re-evaluated. This confusion surrounding the structure was the result of the chaotic excavations and documentation. Having said that, the finds and sources that we have can leave very little doubt, that this structure is indeed the foundation for medieval tower. The position on the main passage over the Drava River in this area was instrumental for Ptuj, because in the 10th and 11th centuries it was on the frontier with Hungary. Its position granted it also special status, as it is fairly certain that Ptuj had a toll, judiciary, bridge and many courts at that time.

Slavic sanctuary is a persisting problem in Slovenia. It is a product of the unique time and conditions after World War II, which casted a long shadow over society at large as many were accused of cooperating with Germans. The excavator faced many pressures, archaeology worked for the new state and helped it secure and prove “the ethnical boundaries”. They didn't act maliciously or with evil hindsight, but subconsciously they helped the state and the nation; sometimes even with “appropriation” of the facts. So, there was a really fertile climate for old Slavic interpretations. Therefore, the results of the excavations in the years 1946–47 are at least unreliable and somewhat misleading.

Gašper Oitzl

Gospodarstvo v prostoru Julijskih Alp v srednjem veku

Gašper Oitzl, mag. zg. (UN), Narodni muzej Slovenije, SI-1000 Ljubljana, Prešernova 20, gasper.oitzl@nms.si.

Gospodarstvo v prostoru Julijskih Alp v srednjem veku

Zgodovinski časopis, Ljubljana 72/2018 (157), št. 1-4, str. 62–103, cit. 250

1.01 izvorni znanstveni članek: jezik Sn. (En., Sn., En.)

Prostor Julijskih Alp je pretežno gorat in hribovit svet, večina površine pa je neuporabna za agrarno izrabo tal. Kot glavna agrarna panoga se je uveljavila živinoreja, poljedelstvo pa je imelo večji pomen v predelih z ugodnejšo lego. Z razcvetom železarstva od 14. stoletja dalje se je na preučevanem območju začel gospodarski napredek, h kateremu je pomembno prispeval tudi obstoj številnih bolj in manj pomembnih prometnih poti prek Julijskih Alp. Železarstvo in trgovina sta bila tudi glavna dejavnika nastanka urbanih središč na obrobju Julijskih Alp.

Ključne besede: gospodarstvo, srednji vek, Julijske Alpe, železarstvo, pašništvo, trgovina.

OITZL Gašper, MA in History, National Museum of Slovenia, SI-1000 Ljubljana, gasper.oitzl@nms.si

Medieval Economy in the Area of the Julian Alps

Zgodovinski časopis (Historical Review), Ljubljana 72/2018 (157), No. 1-2, pp. 62–103, 250 notes

Language Sn. (En., Sn., En.)

The area of the Julian Alps consists of a predominant mountainous and a hilly landscape, the majority of which is unsuitable for the agrarian land use. Animal husbandry became the main sector of agrarian industry, while arable farming had greater importance in more favourably situated areas. The flourish of the ironwork industry from the 14th century onwards brought about the area's economic progress, which was significantly improved by the presence of numerous more or less important traffic routes via the Julian Alps. The ironwork industry and trade were the most important factors in the development of urban centres on the fringes of the Julian Alps.

Key words: economy, the Middle Ages, the Julian Alps, ironworking, pastoralism, commerce.

- Wiessner, Hermann, *Geschichte des Kärntner Bergbaues. III. Teil, Kärntner Eisen*. Klagenfurt: Verlag des Geschichtsvereines für Kärnten, 1953.
- Winckler, Katharina, *Die Alpen im Frühmittelalter: die Geschichte eines Raumes in den Jahren 500 bis 800*. Wien, Köln, Weimar: Böhlau, 2012.
- Wutte, Martin, Kärntens Wege zum Meer in alte rund neuer Zeit. *Carinthia I: Mittheilungen des Geschichtsvereines für Kärnten* 133, 1943, str. 97–105.
- Zwitter, Žiga, *Okoljska zgodovina srednjega in zgodnjega novega veka na stiku Alp, Panonske kotline, Dinarskega gorstva in Sredozemlja: doktorska disertacija*. Ljubljana, 2015.
- Železna nit: sprehod skozi arheološko preteklost Gorenjske: vodnik in katalog stalne arheološke razstave: Železna nit: Gorenjski muzej, Mestna hiša v Kranju*, (ur.) Verena Perko. Kranj, Gorenjski muzej, 2011.

SUMMARY

Medieval Economy in the Area of the Julian Alps

Gašper Oitzl

Economy in the geographically bounded area of the Julian Alps adjusted to the natural circumstances offered by the mountainous landscape; consequently, in the larger part of the area in question arable farming was relatively poorly developed. Judging from the sources at hand, it appears that the development in the regions of Tolmin and Bled surpassed that of other areas. Wheat and oats were the prevailing produce, in places also broad beans, rye, and barley. Flax was cultivated throughout the area.

Animal husbandry was the most developed agrarian industry in the Julian Alps; it played an exceptionally important role in some areas, particularly in the Bovec region, in Bohinj, Resia, and the Upper Sava Valley, but it was developed in other parts as well. Based on the sources, poultry and sheep breeding appear to have been the most widespread, cattle breeding was also quite common, in some areas also goat breeding, while pig breeding was somewhat less present. Animal husbandry was in the larger part of the Julian Alps closely connected to alpine pastoralism; the preserved sources highlight alpine pasture in the Upper Soča Valley, the Canal Valley, and in the area of Pokljuka, while pastoralism was less developed in the Selca and Bača Valley due to less favourable natural circumstances. Inhabitants of the neighbouring areas also made use of the Julian Alps; the mountains in Bohinj were used by people from Friuli, and the Soča Valley, while Jelovica was used by farmers from the low-lying areas of the Upper Gorenjska region. Many disputes about the right of pasture are indicative of the significance of the alpine pasture in the Alpine mediaeval economy.

Cheese production, fishing, and forestry should be pointed out among the remaining agrarian industries; apiculture was developed as well, in earlier periods also wine-growing and brewing. A tribute in cheese is mentioned in the urbaria throughout the area in question; a substantial export of cheese from the Bovec region to Friuli was mentioned at the end of the 16th century. Fishing was also widespread in the larger part of the Julian Alps, particularly in Bohinj and the Upper Soča Valley. Extensive forests were also subject to economic exploitation; considerable amounts of timber were exported from the Canal Valley and the Upper Soča Valley at the end of the 16th century.

Extensive forested areas played an important role in the development of ironworking as well. In the Julian Alps, iron ore had been extracted since antiquity and was probably done

throughout the Middle Ages in a somewhat more primitive form; Železniki and the Canal Valley saw more intense ironworking in the mid-14th century. In the following decades ironworking developed also in the area of Jesenice, Fusine in Valromana, and in settlements beneath Jelovica.

The most prominent traffic routes connecting Carinthia and Friuli ran through the Canal Valley and Canal del Ferro, and via the Predel pass and the area of Bovec. The economic importance of routes running from the area of the present-day region of Gorenjska in the direction of the Upper Soča Valley and towards Friuli increased in the Late Middle Ages; the main route ran via the Poljane Valley and the Oslica pass, and an alternative route via the Selca Valley, which was near Železniki joined by a route from Kropa and in the upper part of the Bača Valley by that from Bohinj. Trade in cattle, iron, and iron goods was conducted on these routes towards Friuli.

The emergence of urban settlements in the area is also associated with the favourable location and development of ironworking. The Friulian part of Pontebba was granted market rights already in the mid-14th century, Malborghetto and Tarvisio followed suit in the course of the 15th century, and Fusine in Valromana in the late 15th and the first decades of the 16th century. Several larger urban settlements emerged on the fringes of the Julian Alps, the somewhat smaller settlement of Radovljica, but also Škofja Loka, Venzona, and Gemona del Friuli. Economically speaking, the Canal Valley was the most developed part of the Julian Alps, in terms of agriculture and traffic the Upper Soča Valley was very well developed as well, while Resia and the Upper Bača Valley were ranked among the least developed areas.

Robert Kurelić

Grb Ulrika II. Celjskog u Grbovniku Henrika van Heessela – jedinstven prikaz potpunoga grba u historiografiji grofova Celjskih

Kurelić Robert, dr. sc., docent, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Filozofski fakultet, Odsjek za povijest, HR-52100 Pula, Ivana Matetića Ronjgova 1, rkurelic@unipu.hr

Grb Ulrika II. Celjskog u Grbovniku Henrika van Heessela – jedinstven prikaz potpunoga grba u historiografiji grofova Celjskih

Zgodovinski časopis, Ljubljana 72/2018 (157), št. 1-4, str. 104–124, cit. 68

1.01 izvorni znanstveni članek: jezik Sn. (En., Sn., En.)

U Baštinskoj knjižnici Hendrika Consciencea u Antwerpenu pod signaturom B 89420 čuva se Grbovnik Henrika van Heessela, vrhovnoga heralda Ruwierena, područja omeđenoga rijekama Rajnom i Meuseom, u kojemu se nalazi jedinstven prikaz potpunoga grba Ulrika II. Celjskog s heraldičkim rodoslovljem posljednjega grofa Celjskog. Osim što predstavlja izniman prinos heraldici te znamenite obitelji, grb odgovara i na važna pitanja percepcije moći i simboličke komunikacije te potvrđuje važnost vizualnih izvora za razumijevanje kasnoga srednjovjekovlja.

Gljučne riječi: heraldika, Ulrik II. Celjski, Henrik van Heessel, simbolička komunikacija

KURELIĆ Robert, PhD, Assistant Professor, Juraj Dobrila University of Pula, Faculty of Humanities, Department of History, HR-52100 Pula, Ivana Matetića Ronjgova 1, rkurelic@unipu.hr

Ulrich II of Celje's Coat-of-Arms in Hendrik van Heessel's Armorial – a Unique Depiction of a Complete Coat-of-Arms in the Historiography of the Counts of Celje

Zgodovinski časopis (Historical Review), Ljubljana 72/2018 (157), No. 1-2, pp. 104–124, 68 notes

Language Sn. (En., Sn., En.) Hendrik van Heessel's Armorial with the shelf mark B 89420 is kept at the Hendrik Conscience Heritage Library in Antwerp. Van Heessel was the King of Arms of the Ruwieren, the area bounded by the rivers Rhine and Meuse. His armorial contains a unique depiction of Ulrich II of Celje's complete coat-of-arms with the heraldic pedigree of the last count of Celje. Apart from contributing greatly to this notable family's heraldry, the coat-of-arms also provides answers to the important questions of the perception of power and symbolic communication and confirms the significance of visual sources for understanding the Late Middle Ages.

Key words: heraldry, Ulrich II of Celje, Henrik van Heessel, symbolic communication

SUMMARY

Ulrich II of Celje's Coat-of-Arms in Hendrik van Heessel's Armorial – a Unique Depiction of a Complete Coat-of-Arms in the Historiography of the Counts of Celje

Robert Kurelić

Reliance on visual or material sources is self-evident for understanding the Early and the High Middle Ages, while for the Late Middle Ages historiography traditionally relies on written sources, seeing that they became omnipresent from the 13th century onwards, concurrently with the expansion of literacy across a growing swathe of the society. The historiography of the Counts of Celje does not differ considerably from the prevailing trends, so that a large portion of their history, with certain minor exceptions, is firmly founded on diplomatic and narrative sources, which were – due to historical circumstances – dispersed throughout the region of their operation. Sigillography, one of disciplines that are based on the visual material, is relatively well represented in the historiography of the Counts of Celje, while heraldry was almost entirely absent from it. The reason for this lies in the fact that not a single complete depiction of the coat-of-arms is preserved from the period of Ulrich II, the last Count of Celje, in the area in which they were active. Namely, only one example thereof is preserved, i.e. that in Hendrik van Heessel's Armorial, which is kept at the Hendrik Conscience Heritage Library in Antwerp, far from their sphere of influence.

Henrik Van Heessel was a highly successful fifteenth-century herald, whose importance and career match that of his more famous predecessor, Claes Heinenzoon, better known as the Herald of Gelre, the author of the first illuminated Croatian coat-of-arms as a part Louis of Anjou's coat-of-arms. Both renowned heralds bore the title *Sancti Imperii Romani Ruir rex armorum*, which was the highest honour that could be bestowed in the northwest of the Empire; it was conferred by the Holy Roman emperor on the recommendation of the Duke of Barabant. Van Heessel was given his noble status and the position of the King of Arms by Sigismund of Luxembourg, whereby he came in contact with magnates from the emperor's milieu, among whom the Counts of Celje held a prominent position. His armorial, which he compiled throughout his career and in which individual phases of his life can be clearly detected, includes Ulrich II of Celje's complete coat-of-arms on four folia. Shields of Celje, Žovnek, Ortenburg, and Zagorje are depicted individually, indicating the family's power and status, but also suggesting their closeness to the herald himself, seeing that the coats-of-arms of several older and more powerful families, such as the Bavarian Wittelsbachs or the Tryolian Habsburgs, are depicted in a markedly more modest manner. The first folium, framing the shield of Celje, depicts coats-of-arms of Ulrich's grandparents, Herman II and Anna of Schaunberg on the paternal, Stjepan II Frankopan and Catherine da Carrara, daughter of the powerful lord of Padua Francesco I, on the maternal side. These families belonged to the highest aristocracy of the Empire's southeast, northern Italy, and the Kingdom of Hungary and Croatia.

Along with a very detailed heraldic pedigree, which suggests that the author knew and was favourably disposed towards Ulrich II of Celje, one also finds the foundation charter of the Order of the Dragon at the beginning of the manuscript, but in an altered form. Van Heessel, either on his own or at someone's behest, removed the Serbian Despot Stefan Lazarević from the first position in the hierarchy, whereby Herman II and Frederick II occupied the most prominent position, next to King Sigismund of Luxembourg and Queen Barbara of Celje. In a world where form and rituals very rigorously observed such an alteration could not have been accidental; it emphasised clearly the prestige of the House of Celje in the period when the record came into existence, most probably in the 1440s or 1450s, that is to say, in the period when Ulrich II was involved in the Empire's and Kingdom's high politics. It ought to be emphasised that the Dutch herald's and Ulrich II's paths crossed in 1447 and 1448, when van Heessel was at the court in

Vienna as an emissary of Duke Philip the Good of Burgundy, who was at the time negotiating with Emperor Frederick III about obtaining the royal crown and the emancipation of his ill-starred kingdom from the Holy Roman Empire. Given the sensitivity of the issue, the talks were held solely by proxy to allow both the duke and the emperor to protect their honour and save face. Frederick was represented by the imperial chancellor Caspar Schlick and the emperor's adviser Ulrich II of Celje, who carried out a series of confidential tasks for his feudal lord from 1444 onwards. The documents associated with van Heessel are a testament to his very good relations with the Count of Celje during the talks and, in all likelihood, at a later stage.

The shield of Zagorje in van Heessel's armorial is particularly interesting – three crowned silver lions against a red background – since it is identical to the coat-of-arms of Croatia from the period of Louis of Anjou. The fact that Frederick III bestowed the same coat-of-arms, although with a black background, upon the Celje military commander Jan Vitovec in 1459, after the Counts of Celje had died out, raises the question of what it really looked like and whether it indeed was a copy of the Croatian coat-of-arms. The Armorial by Abbot Rösch of Sankt Gallen also presents the shield of Zagorje in the Celje coat-of-arms with a black background, which cast additional doubts on the accuracy of the statement regarding the red colour. On the other hand, van Heessel's armorial is authentic since it was compiled by a contemporary, while the Sankt Gallen armorial was produced at a later point. The red colour is also confirmed by Fredrick II of Celje's coat-of-arms in the Armorial of the Brotherhood of St Christopher in Arlberg that was produced before 1420, whereby it is definitely confirmed that the shield of Zagorje is identical to the Croatian coat-of-arms with all symbolic connotations stemming from it. This also suggests that Frederick III's intervention may have been deliberate in order to create a difference in colour, thereby detaching it from the link with the royal Croatian coat-of-arms. Ulrich II of Celje's coat-of-arms in van Heessel's armorial is a unique source for the heraldic history of the Counts of Celje, but also a clear indicator of the significance of visual sources for the knowledge of history of powerful late mediaeval dynasties.

Metod Šuligoj in Petra Kavrečič Začetki organiziranega razvoja zdravstvenega turizma v Pokneženi grofiji Goriško-Gradiški

ŠULIGOJ Metod, dr., izr. prof., Univerza na Primorskem, Fakulteta za turistične študije – Turistica, Obala 11a, 6320 Portorož-Portorose, Slovenija, e-naslov: metod.suligoj@fts.upr.si;

KAVREČIČ Petra, dr., doc., Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije, Titov trg 5, 6000 Koper-Capodistria, Slovenija, e-naslov: petra.kavrecic@fhs.upr.si.

Začetki organiziranega razvoja zdravstvenega turizma v Pokneženi grofiji Goriško-Gradiški

Zgodovinski časopis, Ljubljana 72/2018 (157), št. 1-2, str. 126–144, cit. 105

1.01 izvorni znanstveni članek: jezik Sn. (En., Sn., En.)

Namen pričujočega prispevka je analiza razvoja zdravstvenega turizma v Pokneženi grofiji Goriško-Gradiški od druge polovice 19. stoletja do začetka Velike vojne, to je v obdobju, ko se je tudi na območju grofije začelo intenzivnejše vlaganje v turistično dejavnost. V obravnavi je v ospredju obdobje, ko so v smislu splošnega trenda krepitve zdravja in/ali zdravljenja preko 'novih' praks, tudi na ozemlju grofije razvijali kar tri kraje (Gorica, Gradež in Tržič). Zdraviliški začetki so bili osnovani na naravnih danostih lokalnega okolja. Omenjeni kraji so v kontekstu zgodovinskih raziskav s področja turizma manj prisotni, kot pa Opatija ali Portorož. Izjemo v italijanskem prostoru predstavlja predvsem Gradež. V prispevku smo analizirali in pojasnili uspehe navedenih turističnih krajev, pri čemer nismo zapostavili niti nekaterih razvojnih težav. Analiza je pokazala, da je bil Gradež daleč najbolj propulziven turistični kraj v grofiji.

Ključne besede: posebne oblike turizma, zdravstveni turizem, zdraviliški kraji, Poknežena grofija Goriško-Gradiška, Gradež

ŠULIGOJ Metod, PhD, Associate Professor, University of Primorska, Faculty of Tourism Studies – Turistica, SI-6320 Portorož-Portorose, Obala 11a, metod.suligoj@fts.upr.si;

KAVREČIČ Petra, PhD, Assistant Professor, University of Primorska, Faculty of Humanities, SI-6000 Koper-Capodistria, Titov trg 5, petra.kavrecic@fhs.upr.si

The Beginnings of Organized Development of Health Tourism in the Princely County of Gorizia and Gradisca

Zgodovinski časopis (Historical Review), Ljubljana 72/2018 (157), No. 1-2, pp. 126–144, 105 notes

Language Sn. (En., Sn., En.)

The article aims to analyse the development of health tourism in the Princely County of Gorizia and Gradisca from the second half of the 19th century to the beginning of the Great War, i.e. in the period when the county began to experience an increased investment in tourism. It highlights the period when the county saw the development of as many as three different locations (Gorizia, Grado, and Monfalcone) in the context of a general trend of improving one's health and/or therapy through "new" practices; their beginnings were based on the natural assets of each respective local environment. In terms of historical research in the realm of tourism the aforementioned towns, barring Grado, have been less researched than Opatija or Portorož. The article analyses and illuminates the success of the aforementioned tourist resorts but also addresses several developmental difficulties. The analysis indicated that Grado was the most successful tourist destination in the county.

Key words: special interest tourism, health tourism, health-related tourist destinations, the Princely County of Gorizia and Gradisca, Grado

SUMMARY

The Beginnings of Organized Development of Health Tourism in the Princely County of Gorizia and Gradisca

Metod Šuligoj and Petra Kavrečič

The article analyses the development of health tourism in the Princely County of Gorizia and Gradisca in the period when the area experienced an increased investment in tourist infrastructure. Our focus lies in the period spanning from the second half of the 19th century to the onset of the Great War, which was a watershed for the development of tourism, because it was followed by a decline of the period/phase of elite modern tourism. As many as three localities were being developed in the county: Gorizia, Grado, and Monfalcone, whose respective tourist offer was based on their natural assets, namely the climate, the sea or thermal water. The research was based on an analysis of archival or other sources, and scientific literature, by means of which we discussed and highlighted the dynamics of the development of the health-related sector from the point of view of tourism. The developmental circumstances and several important achievements of Grado as the most established centre, where health tourism underwent the fastest and a systematic growth, are presented. Monfalcone as a seaside town with thermal water acquired the status of a spa resort as well; however, if compared to Grado, its tourism-related achievements were very modest. It somehow failed to transcend basic health-related activities and become a tourist destination. In spite of great efforts and favourable natural predispositions, Gorizia as the county's administrative, economic, educational, and logistic centre, failed to become a health-related destination, which represented a considerable hindrance to its development in the context of health tourism. Issues associated with the infrastructure and the coexistence of different economic activities were clearly deemed too disruptive by the decision-makers in Vienna. The paper finishes off by comparing the dynamics of the development of tourism and trends in population numbers in the analysed tourist destinations.

Damir Globočnik

Julij Fränzl vitez Vesteneck

GLOBOČNIK Damir, ddr., umetnostni zgodovinar, muzejski svetnik, SI-4240 Radovljica, Langusova ul. 29, damirglobocnik1@gmail.com

Julij Fränzl vitez Vesteneck

Zgodovinski časopis, Ljubljana 72/2018 (157), št. 1-2, str. 146–193, cit. 163

1.01 izvirni znanstveni članek: jezik Sn. (En., Sn., En.)

Julij vitez Fraenzl pl. Vesteneck (1845–1931), doktor prava, lastnik gradu Mirna na Dolenjskem, litijski okrajni glavar od avgusta 1875 in kranjski deželni poslanec od 1876, je spadal med Slovencem nenaklonjene deželne uradnike. Slovenski poslanci so zoper Vestenecka v kranjskem deželnem zboru in v državnem zboru podali več interpelacij. Februarja 1881 je bil vpleten v nočni izgrede v Litiji, kar je bilo odločilno za njegovo premestitev na Štajersko. Zaradi poročila o litijskem izgredu je tožil dunajski časnik *Tribüne*. Oktobra 1887 so ga odstavili z mesta okrajnega glavarja v Deutschlandsbergu, leta 1892 je bil aretiran zaradi poneverb. Izsledil se je v ZDA, kjer se je preživljal na različne načine, nekaj let celo v tesnem sodelovanju s slovenskimi izseljenci.

Ključne besede: Julij Fraenzl Vesteneck, nemškutarji, Litija, kranjski deželni zbor, Luka Svetec, *Tribüne*, Josef Kopp, Josef Porzer

GLOBOČNIK Damir, PhD, art historian and historian, SI-4240 Radovljica, Langusova ul. 29, damirglobocnik1@gmail.com

Julius Fränzl Ritter von Vesteneck

Zgodovinski časopis (Historical Review), Ljubljana 72/2018 (157), No. 1-2, pp. 146–193, 163 notes

Language Sn. (En., Sn., En.)

Julius Ritter Fränzl Noble of Vesteneck (1845–1931), Doctor of Law, owner of the Mirna castle in the region of Dolenjska, district governor of Litija from August 1875 onwards, and member of the Carniolan provincial diet from 1876 onwards, was one of provincial office-holders who regarded Slovenes with disfavour. Slovene representatives submitted several interpellations against Vesteneck in the Carniolan provincial diet and in the state parliament. He was involved in a nocturnal disturbance in Litija, which proved decisive for his transfer to Styria. He filed a lawsuit against the Viennese periodical *Tribüne* due to its report on the incident in Litija. He was removed from the post of district governor in Deutschlandsberg in October 1887; and he was arrested on account of embezzlements in 1892. He emigrated to the USA, where he supported himself in a variety of ways, several years even in close collaboration with Slovene expatriates.

Key words: Julius Fränzl Vesteneck, German sympathizers, Litija, Carniolan provincial diet, Luka Svetec, *Tribüne*, Josef Kopp, Josef Porzer

SUMMARY

Julius Fränzl Ritter von Vesteneck

Damir Globočnik

Julius Ritter Fränzl Noble of Vesteneck, Doctor of Law and owner of the Mirna Castle in the region of Dolenjska, was born in Vienna in 1845. In the 1870s, he was one of the provincial office-holders who were averse to Slovenes. He was married to the daughter of the Carniolan provincial governor Baron Siegmund Conrada Noble of Eybesfeld.

The first known instance of Vesteneck's anti-Slovene activity occurred in June 1874 during the provision of state support in Dobrnič, in the Dolenjska region. In September 1874, the said event prompted twelve national representatives to issue an interpellation addressed to the provincial government at the session of the Carniolan provincial diet. Not having received a response, they interpellated Vesteneck in the state parliament in November 1874 in his capacity as a government commissioner in the Chamber of Commerce and Craft elections and over the incident involving the provision of state support. Namely, his biased operation as a commissioner in the elections to the Chamber of Commerce and Craft resulted in the victory of Germans and their sympathisers in January 1875. Induced by the illegal actions of the election committee, which was helmed by Vesteneck, Slovene representatives issued an interpellation in the Carniolan provincial diet in May 1875.

He was appointed district governor in Litija in August 1875. *Slovenec* and *Slovenski narod* provided numerous examples of Vesteneck's biased operation in the Litija district. In November 1875, he prohibited the district school councillors who did not understand German from using Slovene as the language of administration and wrote to the provincial government, stating that the district of Litija was affected by a putrid throat epidemic, in a bid to prevent the mission in Vače from taking place. Vesteneck's interference with the Litija road committee and his attempts to become its head was reported by Dr. Josip Vošnjak at a parliamentary session in December 1876 and by Dr. Luka Svetec at a session of the Carniolan provincial committee held in September 1878. In September 1878, national representatives interpellated Vesteneck in the provincial diet over his intimidation during the elections in the Trebnje district and removal of the postman Čož.

Vesteneck was elected a representative in the Carniolan provincial diet in the by-elections in the landowners' curia in February 1876, i.e. in the very year when he was entitled to run (at the age of 30). He was a member of the diet up to February 1879 and, subsequently, from May 1880 to June 1883. Vesteneck was ambitious and aspired to become also the Carniolan provincial governor.

He held his first speech at a session held in April 1876. He opposed to the appointment of a headmaster and teacher at the school of arboriculture and viticulture in Slap. At a provincial diet session, which was held in October 1878, Vesteneck reported about the planned amendment of the Act on Elementary School on behalf of the school section, which aimed to deprive the Carniolan school councils of their right to propose applicants and transfer it to the provincial school council. Luka Svetec and several other representatives opposed the proposal of the school section, which was believed to interfere with the province's autonomy, but to no avail. In the provincial diet in July 1880, he likened Taaffe's ministry to a black cloud and attacked the Litija municipal committee for to the poor state of the local police and filth in Litija, but also the Slovene national representatives Detela, Pfeifer, and Svetec. Svetec was a notary in Litija and the leader of the local Vesteneck "opposition". Upon his return to Litija, Vesteneck's was received with a torchlight procession and standing ovations in honour of his brave stance.

In the night from the 6th to the 7th February 1881, Vesteneck was involved in a disturbance in Litija. A drunken group of Germans and German sympathisers broke the windows on the place of residence of the imperial and royal district commissioner Gustav Delkot. The district governor Vesteneck was one of the revellers; he published his view of the incident, of a carnival piece of mischief, in which he claimed not to have been involved. He asked for a disciplinary inquest. He

was given a vote of confidence by seven municipalities in the Litija district. He filed a lawsuit against the editor-in-chief of the Viennese periodical *Tribüne* for having published report on the local nocturnal events written by the mayor of Litija.

In April 1881, Vesteneck was transferred to Styria (district governor for the surroundings of Graz, from the autumn 1881 in Deutschlandsberg). On 24 April 1881, his friends marked Vesteneck's departure with a ceremony. On 27 April 1881, he took leave of his friends in Ljubljana and, accompanied by four professors, picked a quarrel with two Slovenes in Kazina. Štefan Lapajne, a trainee solicitor, sued Vesteneck for defamation. In the trial, which was held in June 1881, Vesteneck was represented by Dr. Robert Noble of Schrey-Redlwert, a solicitor from Ljubljana and a member of the provincial diet. He was sentenced to 40 florins or eight days' imprisonment on account of defamation, and he also had to pay litigation costs.

Vesteneck attended the sessions of the Carniolian provincial diet from Styria as well. In October 1881, Slovene members of the diet welcomed him by leaving the session in protest. In December 1881, representative Heilsberg filed an interpellation in the state parliament over Vesteneck's transfer.

Josip V. Haman, the publisher and former editor-in-chief of the autonomist periodical *Tribüne*, was tried in the Viennese Court of Assizes in January 1882. The plaintiff, the former district governor of Litija, was defended by Dr. Josef Kopp (1827–1907), a member of the state parliament, while Haman was defended by Dr. Josef Porzer (1847–1914), a young solicitor and a member of the state court. Correspondents of *Slovenski narod* and *Laibacher Wochenblatt* provided detailed accounts of the trial, which was also reported by the Austrian press.

Three Slovene politicians, namely Dr. Josip Poklukar, Dr. Luka Svetec, and Dr. Josip Vošnjak, took the stand in favour of Haman. Dr. Robert Noble of Schrey-Redlwert, the former Carniolian provincial governor, the court counsellor Friedrich Ritter von Kaltenecker, and Baron Beppo Taufferer from Višnja Gora, gave testimonies in favour of Vesteneck.

Eleven jurors voted that J. V. Haman, the former editor of *Tribüne*, was guilty of defamation according to Articles 487 and 491 of the Criminal Code, and one juror voted that he was innocent. The court opted for a maximum penalty (six months' imprisonment, the loss of bail in the amount of 100 florins, payment of litigation costs). The Court of Cassation upheld the verdict of the Court of Assizes in June 1882. The editor of *Tribüne* had to spend six weeks in prison, whereupon he was pardoned by the emperor.

Vesteneck was elected to the Styrian provincial diet in Voitsberg in late 1885. In 1886, he sold the Mirna castle. In October 1887, he was removed from the post of district governor in Deutschlandsberg on account of embezzlements. He lost his position as head of the insurance institution for work-place accidents in Salzburg in 1892 due to embezzlements as well. The embezzled amount was repaid by his relatives. Vesteneck escaped and failed to appear for this trial before the Salzburg Court of Assizes in June 1892.

He emigrated to the USA, where he made a living in different ways. In 1899, he collaborated with the Slovene-language periodical *Glas naroda*. In 1900, he worked at the New York immigration office as an interpreter of Slovene. He was made to leave twice for having committed misdemeanours. In February 1905, Vesteneck, who was at the time working for the Wall Street brokerage firm Kullman & Co., was arrested for having stolen gold grains.

By reason of his father's wrongdoing Vesteneck's son Rudolf (born in 1874), an Austrian consular secretary, changed his last name to Franckeneck in 1905. Julius Ritter Fränzl Noble of Vesteneck died in New York in 1931.

Vesteneck had three sisters and four brothers. His older brother Moritz (1841–1884) was a missionary in Africa (his religious name was Brother Beda). His younger brother Otto Ritter Noble of Vesteneck (1853–1930) owned the Zapuže manor house. In 1891, he became the district governor in Novo mesto, prior to that he had been a secretary of the Carniolan government. He had to give up his position as district governor of Novo mesto for having signed bills of exchange for Julius Ritter Fränzl Noble of Vesteneck.

Mateja Ratej

Dolga pot z vešal na svobodo – mariborski proces leta 1935

RATEJ, Mateja, dr., znanstvena sodelavka, Inštitut za kulturno zgodovino ZRC SAZU, Novi trg 1, 1000 Ljubljana, mratej@zrc-sazu.si

Dolga pot z vešal na svobodo – mariborski proces leta 1935

Zgodovinski časopis, Ljubljana 72/2018 (157), št. 1-4, str. 194–212, cit. 70

1.01 izvorni znanstveni članek: jezik Sn. (En., Sn., En.)

Avtorica se v prispevku ukvarja s kulturnozgodovinsko umeščenostjo kazenskega primera, ki so ga mediji ob obnovi procesa leta 1935 poimenovali mariborski. Kazenski spis, ki ga je mariborsko okrožno sodišče odprlo in vodilo kot primer Markuzzi in tovariši ter ga kot enega najobsežnejših sploh hrani Pokrajinski arhiv Maribor, prepričljivo razkriva pomene pojmov tihotapstvo in verižništvo po prvi svetovni vojni, povojno urejanje odnosov v lokalni skupnosti, močno osebnost karizmatičnega tihotapca Ivana Markuzzija, odvetniški podvig primorskega begunca v Mariboru Danila Komavlija ter prelomnost sodnega procesa, ki je zaznamoval kazensko prakso slovenskega pravosodja v prvem desetletju nove jugoslovanske države.

Ključne besede: Kraljevina SHS/Jugoslavija, tihotapstvo, Slovenske gorice, Danilo Komavli, Ivan Markuzzi, sodni procesi

RATEJ Mateja, PhD, Research Associate, ZRC SAZU, Institute of Cultural History, SI-1000 Ljubljana, Novi trg 1, mratej@zrc-sazu.si

A Long Journey from the Noose to Freedom – the Maribor Trial in 1935

Zgodovinski časopis (Historical Review), Ljubljana 72/2018 (157), No. 1-2, pp. 194–212, 70 notes

Language Sn. (En., Sn., En.)

The paper examines the cultural and historical context of the criminal case, which was upon its re-opening in 1935 referred to as the Maribor trial by the media. The criminal file, which was opened by the Maribor District Court under the name Markuzzi and Comrades and is one of the most comprehensive files kept in the Maribor Regional Archives, convincingly conveys the meaning of the terms smuggling and traffic after World War I, the post-war relations in the local community, the charismatic personality of the smuggler Ivan Markuzzi, the feat of the solicitor Danilo Komavli, a refugee from the Littoral, and the watershed character of the trial, which left its mark on the Slovene judicial system in the first decade of the new Yugoslav state.

Key words: the Kingdom of SHS/Yugoslavia, smuggling, Slovenske gorice, Danilo Komavli, Ivan Markuzzi, court proceedings

SUMMARY

A Long Journey from the Noose to Freedom – the Maribor Trial in 1935

Mateja Ratej

A cottager girl came across a younger man's mutilated body next to a forest stream in Benedikt in Slovenske gorice in early September 1920. His identity remained unknown; however, the murder victim was popularly thought to have been a cattle trader from Graz, a trafficker from Čakovec, a smuggler, etc. Members of the Markuzzi family from Drvanja in Slovenske gorice were suspected of having committed murder. The locals' aversion to the family of incomers was additionally strengthened after the soldiers' return from the (Isonzo) front by the Markuzzis' Italian origin, and particularly by Ivan Markuzzi's successful survival practices, who was the head of the family. In the first years after the end of World War I, smuggling was widespread due to shortages and circumstances arising from the newly formed Austrian-Yugoslav border. In spite of the campaign directed against them the Markuzzis were temporarily cleared of having murdered a stranger in the first half of the 1920s; however, the irrational wish for a symbolic punishment of the family lingered among the locals of Slovenske gorice. The revenge-driven cottager Elizabeta Kovačič and the ambitious head of the Maribor police force and persecutor of smugglers Vekoslav Kerševan successfully joined forces in late 1925, and the criminal proceedings against the Markuzzis were resumed; in September 1926, after a high-profile criminal trial before the District Court in Maribor, brothers Ivan and Jožef Markuzzi, and Ivan's friend Mihael Zemljič were sentenced to death or, subsequently, to life imprisonment, while Ivan's wife was sentenced to three years' imprisonment. A new and substantive dimension along with a complete and unexpected twist was brought about by the re-trial in 1935. The suspects were cleared of murder, they were awarded compensation, which can be understood as one of the first legal victories of the concept of human rights in the Slovene territory after its total crash in 1914. It is mainly the family's legal representative Danilo Komavli, a refugee from the Littoral, who is credited with re-opening the case.

Lukáš Novotný
 Konrad Henlein's Visits to London.
 The Contribution on the Internationalisation
 of the Sudeten German Issue
 in the Second Half of the 1930s

NOVOTNÝ, Lukáš, PhD; ass. prof., Department of Historical Sciences, Faculty of Arts, University of West Bohemia, Pilsen, Sedláčkova 31, 306 14, Pilsen, Czech Republic; novoluk@khv.zcu.cz.

Konrad Henlein's Visits to London. The Contribution on the Internationalisation of the Sudeten German Issue in the Second Half of the 1930s

Zgodovinski časopis (Historical Review), Ljubljana 72/2018 (157), No. 1-2, pp. 214–230, 50 notes

Language Sn. (En., Sn., En.)

This study uses unpublished sources of British and Czech provenance to analyse a number of visits made by Sudeten German Party leader, Konrad Henlein, to London which occurred between 1935 and 1938. It is shown that he managed to present the ever-more pressing Sudeten German issue in a manner which helped to create the image of a challenging life for the German minority in Czechoslovakia.

Keywords: Sudeten German Party; Czechoslovakia; Konrad Henlein; Foreign Office; the 1930s, German minority

NOVOTNÝ, Lukáš, dr., doc., Zahodnočeška univerza Plzen, Filozofska fakulteta, Oddelek za zgodovinske vede, Sedláčkova 31, 306 14, Pilsen, Češka republika; novoluk@khv.zcu.cz.

Obiski Londona Konrada Henleina. O internacionalizaciji vprašanja sudetskih Nemcev v drugi polovici tridesetih let dvajsetega stoletja.

Zgodovinski časopis, Ljubljana 72/2018 (157), št. 1-4, str. 214–230, cit. 50

1.01 izvorni znanstveni članek: jezik Sn. (En., Sn., En.)

Na podlagi doslej neobjavljenih britanskih in čeških virov prispevek analizira niz obiskov Londona Konrada Henleina, vodje Stranke sudetskih Nemcev, v letih 1935 do 1938. V prispevku je prikazano, da mu je uspelo predstaviti pereče vprašanje sudetskih Nemcev, s čimer je pripomogel k ustvarjanju podobe, ki prikazuje težko življenje nemške manjšine na Češkoslovaškem.

Ključne besede: Stranka sudetskih Nemcev, Češkoslovaška, Konrad Henlein, Ministrstvo za zunanje zadeve, 30. leta 20. stoletja, nemška manjšina

POVZETEK

Obiski Londona Konrada Henleina. O internacionalizaciji vprašanja sudetskih Nemcev v drugi polovici tridesetih let dvajsetega stoletja.

Lukáš Novotný

Češkoslovaška, tako imenovana nova država naslednica, ki je bila ustanovljena 28. oktobra 1918 in katere končne meje so bile potrjene z mirovnimi sporazumi, sklenjenimi v Versaillesu, Saint-Germain-en-Laye in Trianonu, se je zaradi multietnične sestave prebivalstva znašla v zapletenem položaju, ki ga je podedovala od svoje predhodnice, Habsburške monarhije. Skoraj tretjina prebivalstva je zavračala novo domovino in se z njo ni mogla poistovetiti; gre večinoma za Nemce, Madžare in Poljake, ki so zaradi dogodkov, na katere niso imeli vpliva, postali državljani Češkoslovaške republike. Glede na raznolikost narodnosti, ki so sestavljale prvo češkoslovaško republiko, ni presenetljivo, da so etnične manjšine, njihova integracija v delovanje države in vprašanja, povezana s pristopom oblasti do predstavnikov etničnih manjšin, njihov odnos in poistovetenje z novo državo, ključna vprašanja, s katerimi se je država morala soočiti.

Medtem ko dvajseta leta 20. stoletja, še posebej druga polovica, veljajo za mirno obdobje, ki ga je zaznamovala politična stabilnost in gospodarska rast, je konec desetletja in začetek 30. let prinesel velik in v več pogledih usoden preobrat. Gospodarska kriza, ki je prišla v Evropo iz ZDA, sprva ni vzbujala strahu na Češkoslovaškem. Politično dogajanje je bilo seveda povezano z gospodarskim. Nastop druge faze gospodarske krize je postopoma začel vplivati na stališče največje manjšine prve češkoslovaške republike do države.

Konrad Henlein je bil vodilni sudetsko nemški politik na Češkoslovaškem. Prvič je pomembneje vplival na notranjo politiko Češkoslovaške oktobra 1933, ko je postal vodja novega političnega gibanja, Sudetsko nemške domovinske fronte (Sudetendeutsche Heimatfront). Gibanje ni imelo jasnega političnega programa in njegov edini cilj je bila združitev vseh sudetskih Nemcev. Sudetsko nemška domovinska fronta se je skoraj dve leti pred češkoslovaškimi parlamentarnimi volitvami (maja 1935) preimenovala v Sudetsko nemško stranko (Sudetendeutsche Partei), ki je po številu prejetih glasov sicer zmagala na volitvah, a je zaradi češkoslovaškega volilnega zakona dobila drugo največje število mandatov.

Henleinovi obiski Londona (v letih 1935 do 1938) predstavljajo zanimiv pojav pri internacionalizaciji problematike sudetskih Nemcev leta 1935. Vodja Sudetsko nemške stranke je na prvi pogled nekoliko presenetljivo našel sogovornike v britanski prestolnici in njihov krog se je širil z vsakim obiskom – medtem ko je decembra 1933 govoril zgolj v Kraljevem inštitutu za mednarodne zadeve, ga je julija 1936 sprejel sir Robert Vansittart, maja 1938 vodja liberalne stranke Archibald Sinclair in nato Winston Churchill, z obiskom sta se strinjala celo predsednik vlade in minister za zunanje zadeve, a do obiska no prišlo.

Henlein je v Londonu naletel na okolje, ki mi je pazljivo prisluhnilo. Eden od razlogov za to je zagotovo tičal v dejstvu, da je govoril, kar so sogovorniki želeli slišati in predlagal vsečno rešitev za problem sudetskih Nemcev – stopnjevanje pritiska na češkoslovaško vlado in sklenitev dogovora med Prago ter Sudetsko nemško stranko. Vodja Stranke sudetskih Nemcev se je namenil predstaviti v pozitivni luči, veljati za zmernega v primerjavi z nacisti in predstaviti stranko kot zanesljivega in edinega pravega sogovornika v dialogu s češkoslovaško vlado, kar mu je deloma tudi uspelo. Želel se je tudi prepričati o stališču britanske elite do položaja sudetskih Nemcev na Češkoslovaškem. Eden od razlogov za njegov uspeh je, da so se njegovi govori in izjave skladali z britansko politiko glede Češkoslovaške, ki je temeljila na ideji, da to iz britanske perspektive povsem marginalno vprašanje ne bi smelo biti vzrok za globalen konflikt. London je v Henleinu videl človeka, s katerim je bilo mogoče skleniti sporazum, neke vrste zagotovilo, da je mogoče poiskati rešitev za vprašanje problema manjšin na Češkoslovaškem. Praga se ni znala primerno odzvati na njegove obiske britanske prestolnice in politično nevtralizirati njegovih videnj problematike; vprašanje pa je, ali je bilo to v danih okoliščinah sploh mogoče. Henleinov zadnji obisk Londona ga je utrdil v prepričanju, da se bo Velika Britanija odrekla Pragi.

Anđelko Vlašić

Changes in the attitude of the Yugoslav press towards the Trieste Crisis, 1945–1975

VLAŠIĆ, Anđelko, Ph.D., Research Associate, Croatian Institute of History, Branch for the History of Slavonia, Sylvania and Baranya, Ante Starčevića 8, 35000 Slavonski Brod, Republic of Croatia, andelko.vlastic@gmail.com

Changes in the attitude of the Yugoslav press towards the Trieste Crisis, 1945–1975

Zgodovinski časopis (Historical Review), Ljubljana 72/2018 (157), No. 1-2, pp. 232–255, 117 notes

Language Sn. (En., Sn., En.) The article shows changes in the attitude of the Yugoslav press toward the Trieste Crisis from 1945 to 1975 through analysis of the most important Yugoslav newspapers of the period. The claims made on the disputed territory diminished through time, from claims on all ethnically Yugoslav (Slovene and Croat) areas to the claims solely on Zone B of the Free Territory of Trieste. The press reacted according to official views of the Yugoslav leadership, demonstrated aggressiveness during Italian-Yugoslav negotiations and acquiescence with the outcome of negotiations once an agreement had been made.

Key Words: Trieste Crisis, socialist Yugoslavia, Yugoslav-Italian relations, World War II, territorial disputes, newspaper reports

VLAŠIĆ, Anđelko, dr., znanstveni sodelavec, Hrvatski zgodovinski inštitut, Podružnica za zgodovino Slavonije, Srema in Baranje, HR-35000 Slavonski Brod, Ante Starčevića 8, andelko.vlastic@gmail.com

Spremembe stališč jugoslovanskega tiska do tržaške krize v letih 1945–1975

Zgodovinski časopis, Ljubljana 72/2018 (157), št. 1-2, str. 232–255, cit. 117

1.01 izvorni znanstveni članek: jezik Sn. (En., Sn., En.)

Na podlagi analize najpomembnejšega sočasne jugoslovanskega časopisja so v članku predstavljene spremembe stališč jugoslovanskega tiska do tržaške krize v letih 1945 do 1975. Zahteve po spornem ozemlju so se sčasoma zmanjševale, segale so od zahtev po celotnem etničnem jugoslovanskem območju (slovenskem in hrvaškem) do takih, ki so zahtevale zgolj cono B Svobodnega tržaškega ozemlja. Reakcija tiska je odražala uradno stališče jugoslovanskega vodstva, agresivnost v času italijansko-jugoslovanskih pogajanj in strinjanje z njihovim izidom po sklenitvi dogovora.

Ključne besede: Trst, kriza, socialistična Jugoslavija, jugoslovansko-italijanski odnosi, 2. svetovna vojna, ozemeljski spori, časopisna poročanja

POVZETEK

Spremembe stališč jugoslovanskega tiska do tržaške krize v letih 1945–1975

Andelko Vlašić

Namen članka je prikaz spremenjenih stališč jugoslovanskega tiska do tržaške krize v letih 1945 do 1975, od prihoda jugoslovanske vojske v Trst 1. maja 1945 do podpisa osimskega sporazuma 10. novembra 1975. Z analizo najpomembnejšega jugoslovanskega časopisja tistega časa, še posebej časopisov, ki so izhajali na ozemlju jugoslovanskih federativnih republik, katerih ozemlje je bilo predmet spora v času tržaške krize (hrvaški časniki *Vjesnik*, *Slobodna Dalmacija*, *Riječki list/Novi list* ter *Glas Istre*, slovenski časniki *Delo*, *Ljubljanski dnevnik/Dnevnik* ter *Primorske novice*, srbska časnika *Politika* ter *Borba*), so v članku opisane spremembe v stališčih jugoslovanskega tiska do obsega ozemlja, ki bi ga naj Jugoslavija takrat pridobila. Analiza je pokazala, da so zahteve jugoslovanskega tiska po ozemlju, ki je bil predmet italijansko-jugoslovanskega spora, sčasoma nižale, od zahtev po celotnem jugoslovanskem (slovenskem in hrvaškem) etničnem ozemlju leta 1945 do takih, ki so zahtevale zgolj cono B Svobodnega tržaškega ozemlja in manjšinske pravice za jugoslovansko manjšino onkraj meje, dogovorjene leta 1975. Analiza je pokazala tudi, da so uredništva jugoslovanskih časopisov na tržaško krizo reagirala v skladu z uradnim stališčem jugoslovanskega vodstva, kar je razvidno iz usklajenih mnenj jugoslovanskega tiska in jugoslovanskih državnih uradnikov ob dogodkih, ki so se odvijali v kriznih letih. Nasploh je jugoslovanski tisk izražal agresivnost v času pred in med italijansko-jugoslovanskimi pogajanjmi in spravljivo strinjanje z njihovim izidom po sklenitvi dogovora. Jugoslovanskega časopisja niso uporabljali samo kot propagandno orodje za oblikovanje pozitivnega javnega mnenja, ampak tudi kot sredstvo za izboljšanje lastne pogajalske pozicije. Jugoslovanska stran je preko časopisja javnosti vsiljevala lastna stališča in si na ta način dvigovala kredibilnost. Jugoslovanska diplomacija je tako lahko upravičevala svoje zahteve in se pri tem opirala na javno mnenje, ki ga je sama oblikovala.

V spomin

Helmut Rumpler (12. 9. 1935–10. 2. 2018)

10. februarja 2018 je umrl dr. Helmut Rumpler, zaslužni profesor celovške univerze, redni član Avstrijske akademije znanosti in dopisni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti. S svojo bogato znanstveno dejavnostjo je bil dolgo desetletja povezan tudi s slovenskim prostorom, zato je žalostna vest močno odjeknila tudi med slovenskimi kolegi, ki s(m)o ga poznali.

Helmut Rumpler se je rodil 12. septembra 1935 na Dunaju, kjer je leta 1955 tudi maturiral. Študij zgodovine in germanistike na Univerzi na Dunaju je končal leta 1961: diplomski deli je napisal pri Heinrichu Fichtenauu (*Die Ideen des »Dictatus Papae« Gregors VII. in ihrer historischen Entwicklung*) in Ottu Höflerju (*Der Tod des Theoderich in der mittelalterlichen Geschichtsquellen und in der Sage*). Leta 1963 je bil promoviran za doktorja, nato pa je do leta 1972 deloval kot asistent na Zgodovinskem inštitutu Univerze na Dunaju pri veliki trojici avstrijskega povojnega zgodovinopisja: Hugu Hantschu, Friedrichu Engel-Jánosiju in Heinrichu Lutzju. Po njih je podedoval veliko zanimanje za novejšo avstrijsko zgodovino, ki pa jo je vedno obravnaval v širšem mednarodnem kontekstu. Hitro je opozoril nase v tujini. Raziskovalno je med drugim deloval v arhivih v Vatikanu, Nemčiji in nekdanji Jugoslaviji. Leta 1973 je bil naposled habilitiran za področje novejših zgodovine s temo *Die deutsche Politik des Freiherrn Ferdinand von Beust 1848–1850. Zur Problematik mittelstaatlicher Reformpolitik im Zeitalter der Paulskirche*. Isto leto se je poročil z Marijo Novák in si z njo ustvaril družino.

Toda univerzitetne kariere ni nadaljeval v avstrijski prestolnici, ampak se je preselil na Koroško, kjer je leta 1975 postal redni profesor za novejšo in avstrijsko zgodovino na Univerzi v Celovcu. Tu je deloval vse do svoje upokojitve leta 2003. Rumpler je odločilno pripomogel k razvoju študija zgodovine na celovški univerzi in ga uspešno umestil tako v avstrijski kot v mednarodni prostor. Aktualni predstojnik zgodovinskega inštituta na celovški univerzi Reinhard Stauber je ob smrti svojega predhodnika zapisal: »Zgodovinska znanost v rankejanskem razumevanju mu je bila, zgodovinarju »s srcem in dušo« in neumornemu delavcu v vrtu Klio, glavno vodilo pri njegovem delu. Njegova predavanja so temeljila na tem navdušenju nad stroko. V smislu Wilhelma von Humboldta sta mu bila poučevanje in raziskovanje enako pomembna.«

Pri Rumplerjevem znanstvenem delu izstopata dve veliki področji, ki ju je gojil še posebej skrbno: zgodovina pozne habsburške monarhije in evropska politična zgodovina s posebnim ozirom na »nemško vprašanje« v 19. stoletju. Od leta 1970 do leta 1992 je bil zadolžen za redakcijo in objavo zapisnikov avstrijskega ministrskega sveta 1848–1918. Leta 1996 je postal načelnik Komisije za zgodovino habsburške monarhije Avstrijske akademije znanosti, v tem svojstvu pa je skupaj s Petrom Urbanitschem prevzel tudi izdajanje danes že znamenite »modre zbirke« *Die Habsburgermonarchie 1848–1918*. Še leto pred svojo smrtjo je tako z njemu lastno predanostjo in natančnostjo osebno redigiral in nadzoroval objavo predzadnjega zvezka, ki je posvečen prvi svetovni vojni.

Potrebovali bi več deset strani, da bi lahko navedli vse Rumplerjeve knjige in študije, ki jih je napisal v svojem raznolikem in dinamičnem znanstvenem življenju. Poleg obsežnih člankov v že omenjeni zbirki *Die Habsburgermonarchie 1848–1918* velja vendarle od njegovih zgodnejših del izpostaviti dve temeljni monografiji iz zgodovine habsburške monarhije ob njenem koncu. Najprej politično biografijo avstrijskega ministrskega predsednika Maxa Hussareka-Heinleina iz leta 1965, ki je njegova disertacija (*Max Hussarek. Nationalitäten und Nationalitätenpolitik in Österreich im Sommer des Jahres 1918*), napisana pod Hantschovim mentorstvom. Že naslednje leto pa ji je sledila študija o znamenitem manifestu zadnjega habsburškega vladarja (*Das Völkermanifest Kaiser Karls vom 16. Oktober 1918*). Rumplerjevo življenjsko delo je izšlo leta 1997: *Eine Chance für Mitteleuropa. Bürgerliche Emanzipation und Staatsverfall in der Habsburgermonarchie 1804–1914*. Vsa navedena dela so danes standardna in nepogrešljiva pri delu vsakega strokovnjaka za zgodovino habsburške monarhije. Nenazadnje si je Rumpler pridobil velik ugled tudi v Združenih državah Amerike, kjer je raziskovalna tradicija avstrijskih študij še posebej močna.

Rumpler ni nikoli pristajal na klasične stereotipe o podonavski monarhiji, ki nihajo med »ječo narodov« in »imperijem svobode«. Na pojave habsburške nostalgije je gledal zelo kritično, vendar hkrati argumentirano. Strinjal se je s tistimi, ki so ugotavljali, da je bila habsburška monarhija v Evropi 19. stoletja v bistvu »antimoderen in anahronističen politični sistem«. A hkrati je trdil, da ta sistem ni bil obsojen zgolj na branjenje; bil je sposoben oblikovati tudi alternativo tedanjim, v Evropi prevladujočim državnim modelom. Alternativa geslu »svoboda – enakost – bratstvo« je bila po Rumplerjevem mnenju triada »Pax – Securitas – Justitia«. Po eni strani je bila habsburška monarhija »reakcionarna država«, a hkrati »liberalna trdnjava sredi poplave iracionalnega nacionalizma«, celo »trdnjava humanosti«. Razvoj dogodkov v Srednji Evropi po njenem razpadu Rumplerjeve teze samo potrjuje.

Veliko časa je Rumpler posvečal tudi koroški deželni zgodovini. Ob njegovem slovesu bi rad poudaril, da so koroški Slovenci imeli v njem velikega zagovornika. Že kmalu po prihodu v deželo je vzbudil pozornost z izjavami, ki so povzročale precej nejevolje med zagovorniki brambovskih razlag konfliktnega dogajanja v letih 1918–1920. Svojemu pokončnemu stališču se ni nikoli odpovedal; med drugim je bil leta 1989 organizator mednarodno odmevnega simpozija o koroškem plebiscitu.

Rumplerja je tudi pri obravnavanju koroške deželne zgodovine vodila vseskozi raziskovalna želja, da spozna stvari takšne, »kot so v resnici bile«. To sem lahko doživljal tudi pisec teh vrstic, ko sem v letih 1994/95 pod njegovim mentorstvom študiral v Celovcu. Profesorja smo slovenski študenti zgodovine kot zgovornega in razgledanega predavatelja imeli priložnost spoznati leto prej, ko je gostoval na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Nikoli ne bom pozabil njegovih besed na uvodnem predavanju, ko nas je vprašal, kako gledamo na slovensko zgodovino v tem obdobju: Ali se ta zgodovina končuje na mejah Vojvodine Kranjske in morda še kakšne kronovine? Ali pa nanjo vendarle gledamo v nekem širšem, srednjeevropskem okviru pripadnosti mnogonarodni državi, ki je imela tudi pomembno vlogo v mednarodni politiki tedanje Evrope? Rumpler nas je s svojimi predavanji znal prepričati, da smo večinsko izbrali drugo opcijo.

Poleg rednega članstva v Avstrijski akademiji znanosti, se je Rumpler od leta 1993 lahko pohvalil tudi z dopisnim članstvom SAZU, na katerega je bil še posebej ponosen. To je bilo razvidno tudi ob njegovi 80-letnici leta 2015, ki jo je praznoval – v njegovem stilu delovno, s predavanjem – v družbi avstrijskih zgodovinarjev in sva ga v imenu slovenskih kolegov prišla pozdravit skupaj z akademikom dr. Petrom Štihom. Že leta 2010 je Rumpler prejel avstrijski častni križ I. reda za znanost in umetnost. Svojih odlikovanj in priznanj ni nikoli obešal na velik zvon. Tudi po upokojitvi ga raziskovalna vnema ni minila. Do konca je živel skromno, predan svojemu delu, pri čemer mu tako poklicno kot zasebno marsikaj ni bilo prihranjeno.

Naneslo je, da sem imel s profesorjem Rumplerjem letos januarja na celovski univerzi daljši sestanek. Kot običajno sva izmenjala poglede na aktualna dogajanja na zgodovinskem področju in rekla tudi kakšno o prihodnjih načrtih. Še zlasti sva govorila o bližajoči se dvestoti obletnici ljubljanskega kongresa in kako jo obeležiti. Metternich je bil priljubljena Rumplerjeva tema, zato je pokazal velik interes. Pridružila sta se nama tudi njegova nekdanja asistenta dr. Ulfried Burz in dr. Werner Drobesh, ki ju poznam še iz svojih študentskih časov v Celovcu, danes pa sta oba predavatelja na univerzi. Za nekaj trenutkov smo se ob obujanju spominov vsi skupaj vrnili v stare dobre čase, ko je Rumpler s svojimi iskrivimi predavanji polnil predavalnice univerze, o njih pa je bilo zanimive komentarje slišati tudi izven njenih zidov. Čeprav smo imeli tisti dan vsi trije še precej obveznosti, smo slovo od našega profesorja kar nekako odlagali. Kot bi slutili, da ga že čez dva tedna več ne bo med nami.

Andrej Rahten

Ocene in poročila

1363–2013 : 650 Jahre Tirol mit Österreich. Herausgegeben von Christoph Haidacher und Mark Mersiowsky. Innsbruck: Universitätsverlag Wagner, 2015, 335 strani.

Leta 2013 je minilo šeststopenedeset let od prihoda Tirolske pod habsburško žezlo. Dogodek iz 1363, ki je imel dolgo in dinamično predzgodovino in je predstavljal največji teritorialno-politični uspeh mladega in nadvse ambicioznega vojvode Rudolfa IV., je odločilno zaznamoval zgodovino Tirolske do današnjega dne, vključno z njeno razdelitvijo po prvi svetovni vojni. Z največjo verjetnostjo je mogoče reči, da bi brez njene integracije v gospostveno območje Habsburžanov, tedaj ene od treh najmočnejših dinastij poznosrednjeveškega rimsko-nemškega cesarstva, iz katerega je v nadaljevanju zrasla ena od petih velikih sil evropskega novega veka, zgodovina Tirolske potekala drugače, kot je: habsburška moč je mali, a strateško izjemno pomembni deželi med nemškim severom in italijanskim jugom stoletja dolgo nudila zaščito in oporo ter ohranjala njeno celovitost, ki jo je bilo tudi konec s koncem habsburškega cesarstva.

Jubilejno leto je bilo, kot je to običajno, primerna priložnost za zgodovinsko oziroma zgodovinopisno refleksijo takratnega dogajanja. Teh je do sedaj seveda bilo že kar nekaj, saj gre za tako rekoč klasično poglavje iz tirolske in širše srednjeevropske zgodovine 14. stoletja, kateremu je v historiografskem kontekstu še vedno aktualne znanstvene temelje postavil Alfons Huber ob petstoti obletnici z monografijami o Margareti Maultasch, Rudolfu IV. in združitvi Tirolske z Avstrijo. Ob šeststopenedeseti obletnici so se zgodovinarji dogodkov iz leta 1363 spomnili z znanstvenim simpozijem, ki je maja 2013 potekal na univerzi v Innsbrucku. Njegovi rezultati so bili objavljeni dve leti kasneje v posebni monografski publikaciji, ki jo je izdala tamkajšnja univerzitetna založba Wagner. Ob tem bo pozoren bralec opazil, da govori knjiga v svojem naslovu o šeststopenedesetih letih povezave Tirolske z Avstrijo in ne o šeststopenedeseti obletnici prihoda Tirolske pod Habsburžane. Na takšen način je bila iz jubileja – na pa na srečo tudi iz vsebine knjige same – izločena Tirolska južno od Brennerja, ki je prišla po prvi svetovni vojni pod Italijo in ni z Avstrijo povezana že skorajda stoletje.

Po besedah izdajateljev knjige, Christopha Haidacherja in Marka Mersiowskyega, so simpozij in na njem predstavljeni referati zasledovali več ciljev, ki so vsaj deloma prišli do izraza šele z njihovo objavo na enem mestu. Tako je široka raztresenost referentov, ki so prišli iz italijanske in avstrijske Tirolske, Dunaja,

Tübingena in Stuttgarta poskrbela, da so bili takratni dogodki opazovani iz različnih zornih kotov, med katerimi je zlasti pomembna izventirolska, lahko bi rekli tudi tuja perspektiva. To je obenem omogočalo postaviti »usodno leto 1363« v širši kontekst, katerega pomemben del je tudi primerjalni kontekst. Novi poudarki so prišli do izraza tudi ob obravnavi glavne akterke takratnega dogajanja, tirolske deželne kneginje Margarete Tirolske (Maultasch), v kateri se reflektira ena od usmeritev sodobnega zgodovinopisja, ki je postalo senzibilno za žensko zgodovino.

Vsega skupaj je tako v knjigi zbranih šestnajst prispevkov, ki se med seboj še kar dobro tematsko zaokrožujejo, čeprav se le nekateri med njimi tudi vsebinsko dopolnjujejo. Na tem mestu jih seveda nima smisla povzemati, niti ni to namen takšnega prikaza. Zainteresirani bralec jih bo moral tako ali tako sam prebrati in si sam ustvariti mnenje o njih. Za lažjo orientacijo želim zato na tem mestu navesti le o čem so pisali posamezni avtorji in avtorice. Mark Mersiowsky je v uvodnem članku obravnaval pot in s tem politiko, ki je 1363 pripeljala do prihoda Tirolske k Avstriji. Julija Hörman-Thurn und Taxis je v svojem prispevku s podnaslovom moč in nemoč neke kneginje, obravnavala Margareto Maultasch s poudarkom na njeni vlogi in položaju pri prehodu Tirolske na Habsburžane 1363. O Margereti je v primerjalnem kontekstu z madžarsko kraljico in njeno sorodnico Agnes († 1364) pisala tudi Ellen Widder. Christian Lackner je predstavil ne tako enostaven in predvsem dolgotrajen proces integracije Tirolske v gospostveno območje Habsburžanov. Gustav Pfeifer je svoj prispevek namenil vlogi tirolskega deželnega plemstva v dogodkih 1363. Gertraud Zeindl je tematizirala vlogo Rudolfa IV. kot podpornika mesta Innsbruck, medtem ko je Claudia Feller na podlagi računskih knjig oz. obračunov predstavila nekatere pomembne etape v življenju poznosrednjeveškega tirolskega plemstva, kot so bile rojstvo, poroka in smrt. Christoph Haidacher na primeru razmerja med Tirolsko in Habsburžani tematizira vprašanje centra in periferije. Franz-Hainz v. Hye se na podlagi »Spomenika osvoboditvi« v Innsbrucku sprašuje o odnosu do spomenikov. Sodobnozgodovinsko je orientiran tudi prispevek Wendelin Weingarten, ki piše o tem, kaj je ostalo od samostojnosti Tirolske, medtem ko obravnava Andreas Oberhoferer recepcijo dogodkov iz 1363 in njihov (ne)pomen za tirolsko identiteto. Christina Antenhofer in Andreas Zajic obravnavata iz kulturnozgodovinskega in paleografskega zornega kota tako imenovano poročno kupo Margarete Maultasch. (Zavajujočim) Upodobitvam Margarete Maultasch, ki so dobile sčasoma groteskne poteze odvratne ženske, je namenjen prispevek Magdalene Hörmann-Weingartner. Zbornik zaključuje Leo Andergassen s prispevkom o kulturnem transferju med Avstrijo in Tirolsko v poznem srednjem veku.

Knjiga, ki prinaša za objavo prirejene referate simpozija o šeststopenjetdeset letni povezavi Tirolske z Avstrijo in katerim so bila dodana še tri besedila (Hye, Zajic, Zeindl) je zanimivo in koristno branje tudi za slovenske medievaliste, saj so bile povezave, ki jih je imel slovenski prostor s Tirolsko v poznem srednjem veku številne in večplastne.

Stjepan Ćosić, **Ideologija rodoslovlja. Korenić-Neorićev grbovnik iz 1595.** Zagreb-Dubrovnik: HAZU, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku. Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2015, 416 strani.

Med redkimi heraldičnimi viri zahodnega Balkana izstopa znani Korjenić-Neorićev grbovnik (KNG). Gre za najstarejšo zbirko grbov dežel, dinastij in plemiških rodbin imaginarnega "ilirskega cesarstva". Zbirka je bila predmet številnih raziskav in o tej problematiki obstaja obsežna literature. Stjepan Ćosić se je namenil ponovno analizirati in razčisti nastanek KNG ter vzrok za nastanek številnih različic, ki so izhajale iz najstarejšega grbovnika. Avtor v obsežni študiji, ki jo obdela v več poglavjih, namerava dopolniti in korigirati dosedanje ugotovitve o nastanku prvega grbovnika, njegovi kasnejši ponovitvi ter oblikovanju grbovniške tradicije. Odklanja mite in romantično interpretacijo, ki se pojavlja tudi v sodobnem zgodovinopisju. Ćosić je v tej knjigi dokazal, da gre pravzaprav za "dubrovniško" zgodbo.

Temelje za kritično presojo ilirskih grbovnikov in njihove vsebine je postavil Aleksander Solovjev.¹ Kot prvi se je lotil razčiščevanja idejnih začetkov ilirske heraldike in njenih motivov, vendar Ćosić opozarja, da je nekatere stvari spregledal. Ko Ćosić razpravlja o heraldičnih elementih v grbih dežel, dinastov ali oblastnih gospodarjev in plemstva, omenjenega v KNG, opozarja na vpliv različnih tradicij, ki so se prepletale na bosansko-humskem, zetsko-albanskem in dubrovniškem področju.

Uvodne strani KNG – hranijo ga v zbirki rokopisov in starih knjig v Nacionalni i sveučilišni knjižnici u Zagrebu – prikazujejo skupine svetnikov, zaščitnikov, njegov glavni del pa tvorijo grbi 141 plemiških rodbin. Avtor grbovnika je Stanislav Rubičić, po zapisu v tekstu, naj bi nastal leta 1595. KNG je pomemben heraldični vir, ki po izvedbi spada med najlepše heraldične zbirke nasploh. Od konca 16. pa do srede 19. stoletja so po vzoru KNG nastale številne različice, znane v literaturi pod skupinskim nazivom "ilirski grbovniki." Evidentiranih je 23 primerkov različnih redakcij od katerih so najnepomembnejši hranjeni v Bologni, na Dunaju, v Berlinu, Londonu, Fojnici in Beogradu. Tem je treba dodati še grbovnik, ki je bil pred kratkim odkrit v Biblioteca Estense Universitaria v Modeni.²

¹ Aleksander Solovjev, Postanak ilirske heraldike i porodica Ohmučević. Glasnik skopskog naučnog društva 12, 1933, str. 70-124.

² Stjepan Ćosić, Dubrovački rod Radulovića i njihov grbovnik. Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 55/1, 2017, str. 89-129. Avtor navaja, da gre v tem primeru za preriš KNG za potrebe dubrovniške rodbine Radulović. Po izročilu naj bi bili Radulovići bosansko-humskega porekla, ki so našli zatočišče v dubrovniškem primorju. Radulovićev grbovnik

Nastanek in razvoj ilirske heraldike je povezan z rodом Ohmučević. Najuspešnejši med njimi je bil don Pedro Ivelja Grgurić-Ohmučević. Kot uspešen ladjar in poveljnik brodovja v španski mornarici, je sodeloval pri osvajanju Portugalske leta 1580 in dosegel čin admirala. Don Pedro je po ugotovitvah Čosića ključna osebnost pri zbiranju heraldičnega gradiva za nastanek prvih grbovnikov. Njegova zbirateljska vnema je bila zvezana z željo doseči plemiški položaj. Častihlepje don Pedra naj bi dobilo krila po poroki njegove mlajše sestre Jele s Petrom Komnenom, domnevним potomcem bizantinske, pozneje trapezuntske cesarske dinastije. Rodbina Ohmučević je imela globoke korenine v Slanskem Primorju, kjer so v tamkajšnjih cerkvah ohranjene številne nagrobne plošče njihovih članov. Toda Dubrovniška republika don Pedru plemiškega naziva, ki ga je utemeljeval s pomočjo grbovnika, ni priznala. Zato se je obrnil na kraljevski svet v Neaplju, kjer mu je podkralj grof Miranda 28. maja 1594 tudi na podlagi ponarejenih dokumentov izdal potrdilo o plemiškem poreklu.

V ilirskih rodovnikih prepoznamo tudi protagoniste dramatičnih dogajanj v obdobju, ko so Dubrovčani dobili od Stjepana Ostoje leta 1399 Primorje od Orašca do Stona in s tem povezali polotok Pelješac z Astaréo. Prišlo je do upora prebivalstva, predvsem tistega sloja, ki je pripadal vlasteličičem. Odvzet jim je bil polplemiški status, uvrščeni so bili med kmete. Priimke, ki jih omenja Orbin,³ lahko povežemo z nekaterimi osebami, omenjenimi v rodovniku Ohmučevića. Dve stoletji kasneje so ti pokmeteni plemiči v spremenjenih političnih okoliščinah oživili svoje plemiške pretenzije z namenom, da ponovno pridobijo svoje nekdanje bosanska posesti od koder so, ali pa naj bi izvirale njihove rodbine. Zato so dali izdelati genealogije in grbovnike, s katerimi so dokazovali svoj plemiški status.

Kljub don Pedrovi vodilni vlogi v zbiranju heraldičnega gradiva ni dokazov, da je KNG v času nastanka pripadal Ohmučevićem, niti da so ga oni naročili Čosić potrjujej mnenje, da so naročniki KNG prišli iz vrst rodbine Korjenić-Neorić iz Slanskega primorja. Vodilni člani te pomorske rodbine so postali pod okriljem Ohmučevićev poveljniki in lastniki ladij v španski službi in prav oni so leta 1595 naročili izdelavo grbovnika.

Posebno pozornost zbuja tudi Sutješki rodovnik, verjetno nekoliko starejši od KNG in naj bi predstavljal enega od virov ilirske heraldike. V frančiškanskem samostanu v Kraljevi Sutjeski so hranili sliko vstalega Kristusa, pred katerim kleči bosanski kralj Stjepan Tomaš, ki jo je naslikal Lovro Dobričević. Na zadnji strani je imela prilepljen list, na katerem je ob rodovniku naslikana kompozicija grbov z elementi, ki se pozneje pojavijo v KNG.

Za razvoj ilirske heraldike so pomembno vlogo imeli tudi mlajši Ohmučevići iz 17. in 18. stoletja. Don Damijan in njegov sin Pier Damijan sta zaslužna za nastanek ene najbolj znanih redakcij grbovnika rodbine Ohmučević, t.i. Fojniškega

je verjetno nastal konec 17. stoletja za tedaj najulednejšega člana rodbine, nadškofa Chietija in kardinala Nikola Radulovića (1627-1702).

³ Mavro Orbin, Kraljevstvo Slavena, Zagreb 1999. Čosić poudarja zgodovinski vidik Orbinijevega dela na katerega je neposredno ali posredno vplival don Pedro Ohmučević ali nekdo iz kroga sestavljavcev KNG, ki je nastal samo šest let pred izidom Orbinijevega dela.

grbovnika. Čosić se sprašuje, kako je grbovnik slanskih Ohmučevićev prišel v srednjo Bosno v frančiškanski samostan sv. Duha v Fojnici. Med Ohmučevići in frančiškani so obstajale stoletne povezave, nekateri frančiškani pa so izhajali celo iz rodbin Ohmučević in Korjenić-Neorić. Večstoletna kulturna povezava med Primorjem in Humom ter Bosno se je obdržala zahvaljujoč slanskim in bosanskim frančiškanom.

Manj je znano, da se je s heraldičnimi zborniki ilirske provenience ukvarjal tudi Milko Kos. Članek o teh vprašanih je napisal na podlagi vtisov, pridobljenih ob obisku kulturnih središčih frančiškanske Bosne, samostanov Sutjeska, Visoko in Fojnica. O tem Kosovem obisku pričajo pisma iz korespondence Gregorja Čremošnika. Tako piše Čremošnik Kosu v dopisnici 6. junija 1934 glede obiska frančiškanskega samostana v Visokem: "Vrlo drago mi je, da pridete s fra Kazimirom. Čakal vaju bom na postaji..." V dopisnici z dne 20. junija 1934 pa se Čremošnik Kosu opravičuje, da ni mogel priti v Visoko zaradi otrokove bolezni.⁴ Kos je torej junija 1934 razkopaval arhive in knjižnice frančiškanskih samostanov v Bosni, rezultat tega dela pa je bila tudi kratka študija o fojniškem grbovniku in ostalih južnoslavanskih heraldičkih zbornikih.⁵

Za zaključek lahko rečemo, da je Čosić napisal obsežno, pomembno in zelo zanimivo delo, katerega pomemben element so številne ilustracije ter zlasti barvna reprodukcija celotnega KNG, najstarejšega grbovnika na slovanskem jugu.

Ignacij Voje

⁴ Ignacij Voje, Pisma Gregorja Čremošnika, Ljubljana 2016, str. 70.

⁵ M. Kos, O Fojniškem grbovniku i ostalim južnoslavenskim heraldičnim zbornicima, Franjevački vjesnik, god. XLII, br. 12, prosinac 1935, str. 354-356 (Kosova študija v Čosićevem poglavju Viri in literature ni navedena).

Janez Cvirn, **Das »Festungsdreieck«**. **Zur politischen Orientierung der Deutschen in der Untersteiermark (1861–1914)**. Prev. Irena Bruckmüller-Vilfan. Ur. Ernst Bruckmüller, Meinhard Brunner, Janez Cvirn, Filip Čuček, Jure Gašparič, Martin Moll, Mojca Šorn in Andrej Studen. Dunaj: LIT Verlag, 2016. 344 strani.

Izid *Trdnjavskega trikotnika*, klasičnega dela o političnih stališčih, izbirah in vizijah tistega dela spodnještajerskega prebivalstva, ki je samo sebe dojemalo kot Nemce in se zato prištevalo k nemški naciji, je razumevanje slovenske zgodovine dolgega 19. stoletja pred slabima dvema desetletjema postavilo na glavo. Na večletnem raziskovanju in analizi arhivskih virov, člankov iz nemškega in slovenskega časopisja, spominske literature, dokumentarnega gradiva in znanstvene oz. strokovne literature temelječ prikaz političnih stališč, želja, izbir in odločitev spodnještajerskih Nemcev, je namreč ob izidu leta 1997 po svoji zasnovi in vsebini predstavljal večkratni in v marsičem tudi radikalni prelom s starejšimi obravnavami tega obdobja slovenske preteklosti. V globoko zakoreninjene razlagalne modele starejšega slovenskega zgodovinopisja je Janez Cvirn (1960–2013) zarezal že s tem, ko je za predmet svojih raziskav vzel politično angažirano spodnještajersko malomeščansko prebivalstvo. Prebivalstvo torej, ki je bilo dotlej na precej slabem glasu. Nemcev se je namreč v očeh slovenske kulturne in politične elite že od mednacionalnih spopadov 19. stoletja naprej, še toliko bolj pa po strahotni izkušnji nacistične okupacije, držala stigma dednih sovražnikov slovenskega naroda. Cvirn se je potemtakem osredotočil na Nemce, torej na prebivalstvo, ki so mu bile v stereotipizirani predstavi slovenske preteklosti pripisane le najslabše lastnosti, motivi in delovanja. In če jim že ni bila dodeljena vloga fevdalnih izkoriščevalcev, vnetih graditeljev nemškega mostu na Jadran oziroma lokalnih podpornikov nacističnega gibanja, je bila njihova prisotnosti na današnjem slovenskem ozemlju zagrnjena z zaveso globokega in precej pomenljivega molka. Zdi se sicer, da tovrstni molk prevladuje še dandanes. Naključni obiskovalci mest, ki označujejo oglišča Cvirnovega *Trdnjavskega trikotnika*, bodo tako le stežka opazili, da je v teh krajih še pred nekaj desetletji živelo tudi nemško čuteče prebivalstvo.

Vendar pa osredinjenost na zamolčani in prezrti del zgodovine današnjega ozemlja Slovenije ni bil edini Cvirnov metodološki in vsebinski rez s poprejšnjo tradicijo slovenskega zgodovinopisja. Nasprotno, v *Trdnjavskem trikotniku* je Cvirn sledeč V. Meliku in F. Zwitteru kot sploh prvi slovenski zgodovinar na sodoben način spregovoril o vzpostavljanju modernih nacionalnih občestev in mednacionalnih

konfliktih poznoavstrijskega obdobja. Izhajajoč iz analize razpoložljivih lokalnih in regionalnih spodnještajerskih virov je Cvirn zastopal stališče, da velja razmah modernih nacionalnih identifikacij med širšimi sloji prebivalstva kronološko umeščati šele v drugo polovico 19. stoletja, ne pa, kot je veljalo dotlej, v zgodnejša ali nemara celo veliko zgodnejša obdobja. Cvirn je tako že pred dvajsetimi leti zagovarjal tezo, da »je bila v času pred marčno revolucijo 1848 prevladujoča identiteta večine prebivalstva na Spodnjem Štajerskem še vedno izrazito lokalna in regionalna«. Množično sprejemanje nacionalne identitete kot ene izmed »inovativnih nadregionalnih ideologij« in s tem povezan »prehod od starejših oblik identifikacije, povezane z mestom in deželo, v smeri identifikacije z lastno jezikovno in v nadaljnjem z »narodno« skupino v modernem smislu,« pa da zato sodi v čas po izbruhu marčne revolucije (str. 12).

Iz zgoraj navedenih razlogov zato v primeru *Trdnjavskega trikotnika* iz dvajsetletne časovne distance ne velja zgolj pritrčiti iskrenemu poklonu, ki ga je ob izidu v svoji recenziji zapisal Vasilij Melik, Cvirnov mentor in predhodnik na Oddelku za zgodovino ljubljanske univerze. Kajti *Trdnjavski trikotnik* ni bil zgolj delo, ki, kot je menil Melik, »po svoji zasnovi, vsebini in dokumentaciji predstavlja popolno novost v našem zgodovinopisju.« V metodološkem oziru je bil pomen Cvirnovе knjige za razumevanje slovenske zgodovine dolgega 19. stoletja še precej večji. Kar nekaj let preden je to postalo modno v angleško in nemško pišočem zgodovinopisju, so namreč Cvirnov raziskovalni pristop in posledično tudi njegova dognanja predstavljala odmik od etnicističnih (J. King) razumevanj oblikovanja in razmaha nacionalnih identitetnih kategorij. S tovrstnim stališčem se je torej Cvirn že zelo zgodaj umestil v mednarodno skupnost raziskovalcev habsburške zgodovine, ki so na osnovi raziskav podobnih lokalnih in regionalnih primerov politične in družbene realnosti poznega 19. stoletja prihajali do tako rekoč identičnih zaključkov. Izhajajoč iz konkretne lokalne in regionalne dinamike je potemtakem Cvirn v marsičem anticipiral nekatere dandanes tako rekoč splošno sprejete sklepe o naravi nacionalizacijskih procesov v avstrijskem delu monarhije. Na žalost se sicer Cvirn v širše, čez slovenske meje segajoče polemike o fenomenih nacionalizacije in nacionalne diferenciacije skorajda ni vključeval. Res pa je, da je ves čas skrbno spremljal in tudi zelo dobro poznal publikacije zgodovinarjev in zgodovinarjev, ki so o tovrstnih historičnih fenomenih pisali v angleščini in nemščini. Zato lahko zgolj obžalujemo, da je Cvirnov *Trdnjavski trikotnik* v širšem krogu raziskovalcev vse do danes ostajal bolj ali manj prezrt. Delo je bilo pač napisano in objavljeno v slovenskem jeziku, misel na prevod besedila v nemški jezik pa je ob kopici ostalih pedagoških in raziskovalnih obveznosti skoraj do konca ostajala na robu profesorjeve pozornosti.

Cvirnova raziskava in interpretacija političnega čutenja in delovanja spodnještajerskih Nemcev je slabih dvajset let po objavi izvirnika z izidom predelane nemške različice *Trdnjavskega trikotnika* v prevodu Irene Bruckmüller-Vilfan sedaj končno na voljo tudi veliko širšemu krogu zainteresiranih bralk in bralcev. Zamisel, da bi knjiga vendarle izšla tudi v nemškem jeziku, je sicer postala aktualna konec leta 2012. Prvotne redakcije besedila se je lotil že sam avtor, ki si

je zelo želel, da bi knjiga v dopolnjeni in izboljšani nemški različici navsezadnje le ugledala luč sveta. Ko je postalo jasno, da naloge sam ne bo mogel dokončati, je za pomoč prosil kolegice in kolege z Inštituta za novejšo zgodovino. Urejanju besedila so tako svoj čas sprva namenili Filip Čuček, Mojca Šorn, Jure Gašparič in Andrej Studen. Poenotili so opombe, izpopolnili seznam literature, obenem pa tudi poiskali in v besedilo vstavili številne originalne citate iz spodnještajerskega časopisja. V opombe so bile dodane tudi notice o pomembnejših in bolj izpostavljenih slovenskih politikih, ki jih v originalni različici, namenjeni slovenskemu bralstvu, seveda ni bilo. Za njimi so odgovorno nalogo z vso predanostjo prevzeli avstrijski kolegi. Skrb za urejanje je prešla v roke Ernsta Bruckmüllerja, avtorja predgovora k nemškemu prevodu. Bruckmüllerju gre vsa zasluga za minuciozno in mukotržno nadomeščanje v originalnem besedilu po spodnještajerskem časopisju citiranih trditev državnozborskih poslancev z izjavami, zabeleženimi v zapisnikih državnega zbora. Na koncu je Martin Moll še enkrat koncizno pregledal končno različico besedila in dodal tehtno spremno besedo, v kateri je ovrednotil pomen »Festungsdreiecka« znotraj polja raziskav zgodovine nacionalnih konfliktov in nacionalne diferenciacije. Pri redakciji nemškega besedila je torej šlo za kolektivni podvig, pri katerem je sodelovalo lepo število Cvirnovih kolegov, znancev in tudi prijateljev.

Nekateri med njimi so o vlogi in pomenu Cvirnovih raziskovanj z izbranimi besedami spregovorili tudi ob predstavitvi *Das »Festungsdreiecka«* oktobra 2017 na ljubljanski Filozofski fakulteti. V predavalnici, kjer je Janez Cvirn dolga leta posredoval svoje izjemno znanje generacijam študentk in študentov, se nas je zbralo precejšnje število. Ob tej priložnosti sicer nismo zgolj pozdravili izida prevoda, pač pa smo se poklonili tudi spominu na velikega zgodovinarja, predanega kolega in izvrstnega učitelja. Temu primerno se je zato dogodek zaključil s smehom in veliko dobre volje na obrazih številnih prisotnih. A obenem tudi s tiho in skelečo mislijo, da nas je profesor Janez Cvirn zapustil veliko prezgodaj.

Jernej Kosi

Robert Devetak, **Društveno življenje na Kanalskem v času Avstro-Ogrske**. Nova Gorica: Goriški muzej Kromberk, 2016, 215 strani.

Robert Devetak se je v knjigi *Društveno življenje na Kanalskem v času Avstro-Ogrske* lotil obravnave do zdaj slabo poznanega kanalskega sodnega okraja. Monografija, ki je nastala kot rezultat Devetakovnega magistrskega študija, na podlagi arhivskih in časopisnih virov natančno oriše društveno ali bolje kar družbeno življenje na Kanalskem od avstrijsko-madžarske poravnave leta 1867, ki sovpada z nastankom kanalske čitalnice, pa do začetka prve svetovne vojne. Z učinkovitim prepletanjem lastnih ugotovitev in zanimivih arhivskih virov Devetak sistematično predstavi nastanek in delovanje društev na Kanalskem, pogosto pa se dotakne tudi premorov ali popolnih prekinitev delovanja nekaterih društev. Kljub temu, da se avtor ukvarja predvsem z gospodarskimi in kulturno-političnimi društvi, torej ne z vsemi, ki so tedaj obstajala v okraju, pa uspe na tej podlagi podati širši uvid v zgodovino raziskovanega območja.

Knjiga je sestavljena iz dveh vsebinsko ločenih delov, ki ju spremlja še manj obširen tretji sklop. V prvem avtor predstavi neugodne gospodarske okoliščine kanalskega okraja, ki je bil z okolico slabo povezan in zato »zaostal«. Prav gospodarska društva, ki jih avtor postavlja v središče prvega dela, so nastala v devetdesetih letih 19. stoletja, so to območje skušala modernizirati. Ukrepi, ki so jih promovirala gospodarska društva, so bili namenjeni predvsem modernizaciji kmetijstva, pravih industrijskih obratov na Kanalskem namreč ni bilo. Prispevek gospodarskih društev je za razvoj okraja vsekakor bil velikega pomena. Devetak jih označuje celo kot »glavni motor razvoja v okraju« (str. 74), vendar pa so tovrstna društva gospodarsko krizo, ki je to območje najmočneje zadela konec stoletja, le deloma ublažila. Prav tako niso uspela preseči očitnih razlik med središčem in okolico okraja.

V drugem delu se avtor društev loti nekoliko širše, a pozornost posveča predvsem kulturno-političnim društvom, katerih značaj je bil izrazito nacionalen. Po letu 1867, ko je bila ustanovljena narodna čitalnica v Kanalu, so se narodna društva razširila po celotnem okraju. Prizadevala so si uvesti etnične ločnice oziroma predrugačiti obstoječa razmerja med različnimi etničnimi skupinami. Devetak govori o Slovencih, Nemcih, Francozih, a tudi Furlanih in Italijanih, pri čemer ni povsem jasno, kdaj smatra Italijane in Furlane za dve ločeni entiteti in kdaj ju razume kot eno samo. Prav tako delu mestoma umanjka distinkcija med naklonjenostjo, ki so jo prebivalci Kanalskega gojili do (jugo)slovanstva na eni

strani in slovenstva na drugi. »Narodna prebujaja«, kot to imenuje Devetak, je po njegovih besedah najznačilnejša za prvo obdobje društev (1867-1895), medtem ko sta glavna cilja delovanja društev v drugem obdobju (1895-1907) širjenje izobrazbe in splošni družbeni napredek. Drugo obdobje je tudi čas, ko število društev izrazito naraste, hkrati pa postaja vse očitnejši razkol med dvema političnima taboroma, ki izrazito zaznamuje tretje obdobje (1907-1914). V predvojnih letih si nasproti stojita liberalni in katoliški tabor. Tako prvi kot drugi si prizadevata povečati število svojih podpornikov in širita društveno mrežo po kanalskem okraju, kar postane posebej pomembno po reformi v letu 1907, ko pridobijo volilno pravico za izvolitev deželnozborskih predstavnikov vsi polnoletni moški v monarhiji. V tem obdobju delujejo društva kot »podaljšana roka dveh političnih strank« (str. 134).

V kratkem tretjem delu nameni Devetak nekaj besed še ženskim verskim društvom, izraziteje dvema, in tako podčrta vlogo žensk v procesu gradnje nacije. Četudi so ženske pustile močan pečat v desetletjih, na katera se osredotoča Devetak, pa je bistvene akterje vseeno predstavljala peščica moških, ki so v okraj navadno prišli od drugod in bili pobudniki nastanka mnogih društev, ki so po besedah Devetaka okraju pomenila »okno v svet« (str. 113).

Devetakova monografija je klasična zgodovinska študija, ki jo odlikuje izredno dobra seznanjenost z viri, ta prepričljivo podpira interpretacije zgodovinskih podatkov. Študija bi lahko dobila novo, pomembno dimenzijo, če bi avtor dal nekaj splošnejših zaključkov o zgodovini opisanega obdobja, ki bi Kanalsko umestili v kontekst avstro-ogrške zgodovine in bili zanimivi za širše bralstvo. Bolj kritično branje virov bi lahko razgrnilo celotno mrežo okoliščin, ki je uokvirja obravnavana zgodovinska dejstva. Navkljub temu je monografija Društveno življenje na Kanalskem v času Avstro-Ogrske v marsičem zapolnila vrzel na področju zgodovinopisja in osvetlila »sivo liso« na področju razumevanja zgodovine kanalskega območja.

Daša Ličen

Monika Kokalj Kočever, **Mobiliziranci v nemško vojsko z Gorenjske v letih 1943-1945**. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2017, 410 strani, (Zbirka Razpoznavanja = Recognitiones ; 32).

Inštitut za novejšo zgodovino je v sklopu zbirke Razpoznavanja / Recognitions kot 32. delo izdal delo Monike Kokalj Kočever, ki temelji na njeni doktorski disertaciji Gorenjski mobiliziranci v nemški vojski 1943-1945. Recenzenta knjige sta Bojan Godeša in Mitja Ferenc, medtem ko je odgovorni urednik Aleš Gabrič.

Avtorica, ki se s preučevanjem prisilno mobiliziranih Gorenjcev v nemškem (para)vojaške formacije ukvarja že več kot 25 let, je s knjigo postavila nov mejnik v znanstvenemu preučevanju te tematike.

Vsebinsko lahko knjigo razdelimo na več delov. Prvo poglavje na kratko opiše dogajanje med drugo svetovno vojno, čemur sledi pregled dveh stebrov Tretjega rajha: nacionalsocialistične delavske stranke in nemških oboroženih sil. S poglavjem o aprilski vojni in začetkom okupacije Gorenjske avtorica popelje bralca do pričetka uporabe gorenjskih mladeničev za nemške vojaške potrebe.

V samostojnem poglavju je predstavljeno delovanje gorenjskega vermanšafta, čemur sledi glavni del knjige. Avtorica najprej predstavi samo strukturno ureditev in vzpostavitev pogoojev za mobilizacijo prebivalstva (preko podelitve državljanstva na preklic) kakor tudi sistem za nadaljnji nabor (preko vojaških okrajnih poveljstev in vojaških prijavnih uradov). Na kratko se pri tem tudi že dotakne vprašanja prostovoljcev, ki so želeli vstopiti v nemške oborožene sile.

Gorenjski mladeniči so bili pred vstopom v nemško vojaštvo soočeni z obvezno državno delovno službo (RAD), katera je preko militariziranega okolja in dela pripravila vojaške obveznike na vojaško službo.

V osrednjem delu se avtorica sprva posveti vprašanju, koliko Gorenjcev je bilo dejansko mobiliziranih v nemške oborožene sile. Na podlagi arhivskega dokumentacije, tako iz Slovenije kot Nemčije, je tako do sedaj poimensko zbrala več kot 11.000 oseb, ki so bile mobilizirane. Njene ugotovitve znatno spreminjajo dosedanjo predvideno število mobiliziranih, ki se pojavlja v slovenskem zgodovinopisju (dobrih 7.000 Gorenjcev). Bralec se v nadaljevanju seznanja s samim potekom vstopanja Gorenjcev v vojaško službo, kar se je za nekatere potem končalo na frontah, kjer so padli oz. so jih šteli med pogrešane.

Samostojno poglavje je namenjeno obravnavi gorenjskih pripadnikov Waffen-SS. Naslednji vsebinski sklop predstavi usodo gorenjskih vojakov, ki so dezertirali

iz nemških oboroženih sil in so se širom Evrope pridružili raznim odporiškim gibanjem oz. zavezniškim silam, kot tudi tistim, ki so bili na fronti ujeti in so pristali v zavezniških vojno-ujetniških taboriščih. Avtorica posebno obravnava nekdanje gorenjske vojake, ki so se pridružili drugim vojaškim formacijam v Sloveniji: narodnoosvobodilni vojski, Gorenjski samozaščiti in slovenskim četnikom. Medtem ko se je večina mobilizirancev po vojni vrnila domov, pri čemer so nekateri za to potrebovali tudi desetletje, so nekateri raje ostali v tujini.

Zadnji del, namenjen gorenjskim mobilizirancev, opisuje njihovo življenje v Sloveniji po drugi svetovni vojni, ko so se kot nekdanji pripadniki okupatorjevih formacij soočali z nadzorom državnih organov in negativnega odnosa s strani sodržavljanov. Stanje se je izboljšalo šele po osamosvojitvi Slovenije, ko so mobiliziranci lahko ustanovili svoja društva in tudi pridobili status vojne žrtve. A pri tem še vedno ostajajo nekatera nerešena vprašanja (npr. vprašanje odškodnine)..

Avtorica na koncu obravnava še vermanšaft in nemško mobilizacijo na Spodnjem Štajerskem kot tudi problematiko prisilne mobilizacije v nemške oborožene sile v drugih državah, ki so bile soočene z nemškim okupacijskim režimom.

Na predstavitvi same knjige je avtorica poudarila, da kljub dolgoletnemu raziskovanju te tematike obstajajo določene teme, katere potrebujejo še dodatno poglobitev: izginotje prisilnih mobilizirancev neposredno po koncu vojne, odnos do mobilizirancev in njihovih potomcev po vojni, življenje sorodnikov mobilizirancev med vojno, primerjava italijanske in nemške mobilizacije Slovencev, itd.

Bralec bi v knjigi morebiti tudi pričakoval tudi seznam prisilno mobiliziranih Gorenjcev, kar bi nazorno pokazalo obseg dotične raziskovalne teme. A predvidoma zaradi povečanja obsega ter vprašanja zaščite osebnih podatkov to ni bilo storjeno.

Klemen Kocjančič

Navodila avtorjem prispevkov za Zgodovinski časopis

1. Temeljne usmeritve

Zgodovinski časopis objavlja razprave v slovenskem, angleškem, nemškem, francoskem, italijanskem in hrvaškem jeziku. Ostale prispevke (krajše članke, ocene, poročila ipd.) objavlja v slovenskem jeziku.

Prispevki naj bodo po možnosti napisani v pisavi Times New Roman. Običajna velikost črk je 12, razmak med vrsticami pa 1,5.

Za jezikovno korektnost prispevkov so dolžni poskrbeti avtorji, prav tako so odgovorni za strokovno in znanstveno korektnost prispevkov.

Vsak prispevek mora vsebovati poštni in elektronski naslov avtorja ter njegovo telefonsko številko. Prispevke je potrebno oddati v tiskani in elektronski obliki na naslov uredništva: Uredništvo Zgodovinskega časopisa, Oddelek za zgodovino, Filozofska fakulteta, Aškerčeva 2, SI-Ljubljana; info@zgodovinskicasopis.si ali peter.stih@guest.arnes.si. Naslov datoteke sestavljata ime in priimek avtorja.

Prispevkov, ki jih uredništvo Zgodovinskega časopisa sprejme v objavo, avtorji ne smejo hkrati poslati drugi reviji.

Za prevod izvlečkov in povzetkov v tuj jezik poskrbi uredništvo.

Razprave so recenzirane, recenzentski postopek je anonimen.

Uredništvo prispelega gradiva ne vrača.

2. Navodila za pripravo prispevkov

Uredništvo bo v postopkih za objavo upoštevalo le prispevke, ki bodo pripravljene v skladu s sledečimi navodili.

Razprave:

Razprava mora vsebovati naslednje elemente, ki si sledijo po navedenem vrstnem redu:

- glavni naslov razprave (male tiskane črke, velikost črk 16, okrepjeno, središčna poravnava);
- ime in priimek avtorja (velikost črk 12, okrepjeno, središčna poravnava);
- izvleček oz. sinopsis (velikost črk 10), ki naj v prvem odstavku vsebuje: priimek in ime avtorja (okrepjeno), avtorjeva izobrazba in strokovni/znanstveni naziv, avtorjev poštni in elektronski naslov. Drugi odstavek naj vsebuje naslov razprave (okrepjeno). Tretji odstavek naj vsebuje izvleček vsebine (skupaj s presledki do okvirno 600 znakov), četrti odstavek pa do 5 ključnih besed;
- besedilo razprave (velikost črk 12), v katerem naj bodo jasno označena mesta za slikovno gradivo, ki ga je potrebno predložiti ločeno. Odstavki naj bodo brez vmesnih vrstic in se začnejo z zamikom od levega roba. Naslovi (pod)poglavji so okrepjeni in pisani z malimi tiskanimi črkami;
- povzetek razprave, ki naj vsebuje njen naslov (male tiskane črke, velikost črk 12, okrepjeno) ter ime in priimek avtorja, naj skupaj s presledki okvirno obsega do 6000 znakov.

Poročila, krajši zapisi, knjižne ocene:

- poročila s simpozijev, konferenc in drugih dogodkov vsebujejo točen naslov dogodka ter datum in kraj prireditve (male tiskane črke, velikost črk 12, okrepjeno);
- knjižne ocene vsebujejo ime in priimek avtorja ali urednika (razprto, velikost črk 12), naslov knjige (okrepjeno), založbo, leto in kraj izida, število strani.

Pri tem tipu prispevkov sta ime in priimek avtorja prispevka navedena na njegovem koncu na desnem robu.

Pri vseh prispevkih naj avtorji zelene poudarke v besedilu označujejo s *poševnimi črkami* in ne s podčrtavanjem ali okrepitvijo.

3. Citiranje

Citiranje je obvezno v opombah pod črto (velikost črk 10). Na koncu prispevka mora slediti seznam uporabljenih virov in literature (velikost črk 12), ki vsebuje vse v prispevku citirane vire in literature.

V opombah se določeno delo ali vir citira samo na skrajšan način in sicer na sledeč način: priimek avtorja, *kratka oznaka citiranega dela (naj ne presega treh besed in v poševnih črkah)*, navedba strani (okrajšano) (npr. Grafenauer, *Mesto Simona Rutarja*, str. 11). Smiselno se ta določba uporablja tudi pri citiranju arhivskih in objavljenih virov ter gradiva z medmrežja.

V seznamu virov in literature na koncu ločeno navedemo vire (arhivske, objavljene, ustne, časopisne ipd.) in literaturo (naslovi sklopov so pisani z malimi tiskanimi črkami, okrepitveno). Znotraj teh sklopov je gradivo navedeno po abecednem redu priimkov avtorjev (urednikov, fondov itd.); enote istega avtorja pa so razvrščene kronološko. Seznam vsebuje samo popolne navedbe citiranih del oziroma gradiva:

- pri arhivskih virih navedemo ime arhiva, ime fonda ter po potrebi številke fasciklov ali škatel;
- pri monografijah navedemo: priimek in ime avtorja: *naslov (in podnaslov) (v poševnem tisku) monografije*. Naslov serije, v kateri je monografija objavljena (po potrebi). Kraj izida: ime založbe, leto izida (npr. Gestrin, Ferdo, *Slovenske dežele in zgodnji kapitalizem*. Ljubljana: Slovenska matica, 1991);
- pri člankih navedemo: priimek in ime avtorja: naslov članka. *Naslov periodike ali zbornika (v poševnem tisku)*, za periodiko še letnik, leto, strani celotnega članka (npr. Grafenauer, Bogo, Mesto Simona Rutarja v slovenski historiografiji. *Goriški letnik* 3, 1976, str. 9–19). Pri zborniku za naslovom članka navedemo: (po potrebi ime in priimek urednika). *Naslov zbornika*. Kraj izida: ime založbe, leto izida, strani celotnega članka (npr. Janša-Zorn, Olga, Turizem v Sloveniji v času med vojnoma (1918–1941). *Razvoj turizma v Sloveniji. Zbornik referatov*. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 1996, str. 78–95).

4. Slikovno gradivo

Zgodovinski časopis načeloma objavlja le črno-belo slikovno gradivo.

Slikovno gradivo sprejema uredništvo le v elektronski obliki in v visoki resoluciji (300 dpi), shranjeno nestisnjeno v datoteko vrste TIFF.

Slikovno gradivo (fotografije, grafikoni, tabele, zemljevidi itd.) je potrebno priložiti ločeno (v tekstu naj bo označena samo lokacija gradiva) v posebni mapi (datoteki) z avtorjevim imenom in priimkom.

Slikovno gradivo mora vsebovati odgovarjajoče podnapise z navedbo vira.

Uredništvo Zgodovinskega časopisa

Instructions for authors

1. Basic Submission Instructions

Zgodovinski časopis (Historical Review) publishes papers in Slovene, English, German, French, Italian, and Croatian languages. Other contributions (short articles, reviews, reports, etc.) are published in Slovene.

Contributions should be written in Times New Roman, size 12, with 1,5 line spacing.

The authors are solely responsible for linguistic and scientific accuracy of their contributions. Each contribution should contain postal and E-mail address of its author, together with his/her phone number.

Contributions should be submitted in printed format as well as by e-mail to the editorial office: Uredništvo *Zgodovinskega časopisa*, Oddelek za zgodovino, Filozofska fakulteta, Aškerčeva 2, SI-Ljubljana; info@zgodovinskicasopis.si or peter.stih@guest.arnes.si. The name of the submitted file should consist of its author's name and surname.

Contributions that have been approved for publication by the editors should not be submitted for publication elsewhere.

Translation of abstracts and summaries into a foreign language shall be provided by the editors.

The papers are subject to peer review evaluation; the reviewers remain anonymous.

Contributions submitted for publication shall not be returned to their authors.

2. Submission Information

In order to be considered for publication all submissions should be prepared according to the following guidelines:

Papers:

All papers must conform to the style guide below and should contain the following elements listed in the following order:

- Title (lowercase letters, font size 16, bold, center).
- Author's name and surname (font size 12, bold, center).
- Abstract (font size 10). Its first paragraph should contain author's surname and name (bold), education, professional/academic title, postal and e-mail address. The second paragraph should contain the paper's title (bold). The third paragraph should contain an abstract of the paper's contents (not to exceed approximately 600 characters, including spaces). The fourth paragraph should contain up to 5 key words.
- Text (font size 12) with clearly indicated spaces for illustrations (which should be submitted separately). There should be no double spacing between paragraphs. Each paragraph should start with indentation for the left margin. Chapter (and subchapter) titles should be written in lowercase letters, bold.
- Summary should contain the paper's title (lowercase letters, font size 12, bold) and author's name and surname. The summary should not exceed 6000 characters, including spaces.

Reports, Short Articles and Notes, Book Reviews:

- Reports from conferences and other events should contain the exact title, date, and location of the event (lowercase letters, font size 12, bold).
- Book reviews should contain the name and the surname of the author or editor (expanded spacing, font size 12), book title (bold), publisher, year and place of publication, number of pages.

The name and the surname of the author of contributions of this type should be listed on the right-hand side at the end of the text.

Desired emphases should be written in *italics* rather than underlined or in bold letters.

3. Citations (Footnotes)

Citations should be written as footnotes at the bottom of the page (font size 10). The text should be concluded with a list of all sources and literature (font size 12) that have been cited within the text. When citing a work or a source in a footnote the following (abbreviated) format is used: author's surname, *a short title of the cited work (written in italics, it should not exceed three words)*, and page number (abbreviated) (i.e. Grafenauer, *Mesto Simona Rutarja*, p. 11). The same format is used for the citing of archival, published, and online sources.

Alphabetical listing of all references should be placed at the end of the text, with sources (archival, published, oral, newspaper, etc.) and literature listed separately (titles of each type of references should be written in lowercase letters, bold). Within each reference type, material should be listed alphabetically according to the surname of the author (editor, fund, etc.); several works of the same author should be listed chronologically. The listing of references should contain only complete citations of cited works or material:

- Archival sources: archive name, fund name, and (when necessary) number of file storage folder or box.
- Monographs: author's surname and name, *title of monograph (and subtitle) in italics*. Title of the series in which the monograph has been published (when necessary). Place of publication: publisher, date (i.e. Gestrin, Ferdo, *Slovenske dežele in zgodnji kapitalizem*. Ljubljana: Slovenska matica, 1991).
- Articles: author's surname and name: title of article. *Title of periodical or miscellany (in italics)*; in case of periodicals, the title should be followed by volume number, date, cited page(s) (i.e. Grafenauer, Bogo, *Mesto Simona Rutarja v slovenski historiografiji. Goriški letnik* 3, 1976, pp. 9–19). In an edited miscellany the title of the article should be followed by: (surname and name of editor – when necessary). *Title of miscellany*. Place of publication: publisher, date, cited page(s) (i.e. Janša-Zorn, Olga, *Turizem v Sloveniji v času med vojnama (1918–1941). Razvoj turizma v Sloveniji. Zbornik referatov*. Ljubljana: Zveza zgodovinskih društev Slovenije, 1996, pp. 78–95).

4. Graphic Materials

Zgodovinski časopis generally publishes graphic materials only in black and white. They should be submitted in electronic form and in high resolution (300 dpi), saved in non-compressed TIFF file format.

Graphic materials (photographs, graphs, tables, maps, etc.) should be submitted separately (with their correct positions clearly marked in the text), in a separate folder (file) marked with author's name and surname.

Graphic materials should always carry a caption explaining the image and its source.

Editors

Bogo Grafenauer, Die Kärntner Herzogseinsetzung

Devetinštirideseti zvezek Zbirke Zgodovinskega časopisa prinaša nemški prevod enega temeljnih del za slovensko srednjeveško zgodovino. Leta 1952 je Bogo Grafenauer izdal delo Ustoličevanje koroških vojvod in država karantanskih Slovencev. Ob stoletnici avtorjevega rojstva je delo leta 2016 izšlo v nemškem jeziku s posodobljenim znanstvenim aparatom.

Knjigo lahko naročite na naslovu:

<http://www.zgodovinskicasopis.si/sl/Ceniki-in-narocila.php>.

Bogo Grafenauer

Die Kärntner
Herzogseinsetzung

FILZOVSKA
FAKULTETA

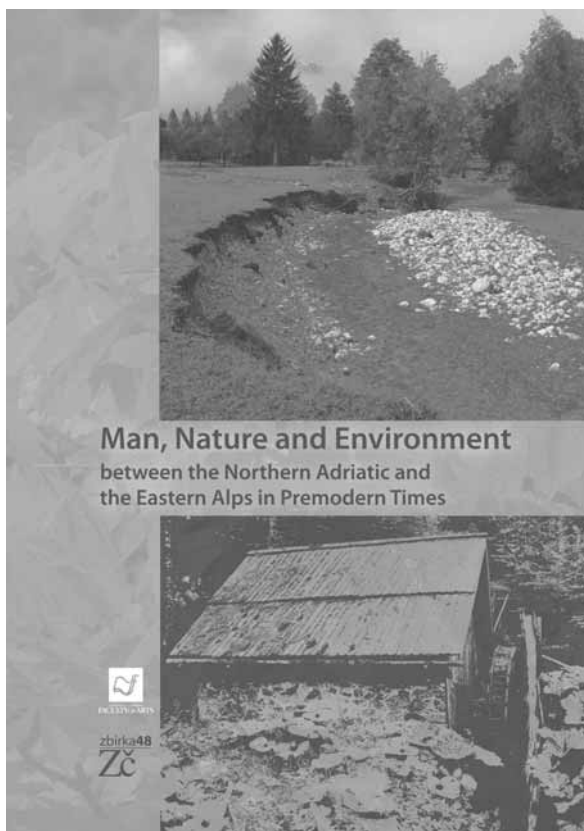
zbirka
ZC

Man, Nature and Environment between the Northern Adriatic and the Eastern Alps in Premodern Times

Okolje se je v zgodovini neprestano spreminjalo. Knjiga je kombinacija poglavij, ki analitično obravnavajo vzroke in posledice okoljskih stanj in sprememb, metodološko-konceptualnih poglavij in obravnav, ki z okoljskozgodovinskega vidika vrednotijo posamezne vrste virov. Medtem ko se deli monografije omejujejo na rezultate analiz pisnih virov ali na raziskave, ki temeljijo na naravoslovnih metodah, je del knjige plod interdisciplinarnega dela. Med osrednje vsebinske poudarke sodijo zgodovina voda, zgodovina gozdov in drevesnih vrst, zgodovina naravnih nesreč, odnos ljudi do okolja, oskrba mestnih naselij in vloga naravnih virov v gospodarstvu. Analitična poglavja se prostorsko osredotočajo na alpski, jadranski, dinarski in panonski prostor, osrednji časovni poudarek je na srednjem in zgodnjem novem veku.

Knjigo lahko naročite na naslovu:

<http://www.zgodovinskicasopis.si/sl/Ceniki-in-narocila.php>.

ISSN 0350-5774

9 770350 577002

ZČ | Ljubljana | 72 | 2018 | št. 1-2 (157) | str. 1-278